1936 ДУНЕН ТIА ЭГГАРА А ДЕМОКРАТИЧНЕГIЧУН—30 ШУ 1966

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

ОРШОТДИ, № 146 (4314). 5 ДЕКАБРЬ 1966 шу. Мах 2 кеп.

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.

Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

ХАЛКЪА КОНСТИТУЦИ

И. АЛМАЗОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета Президиума председатель

Халкъ — доллача хIаман да. Из я Советски Конституцена ларде улла тезис.

СССР-а Конституции халкъа демократе мехкий конституцеши социалистически да. Овлангара денз эргаш да уж буржуазни мехкий конституцеел. Советски Конституце белгалйоаккх вай общества классови структура, Советски Социалистически Республикай Союз болхлойи ахархойи пачхьалкхе хилар хьа а хьокхаш.

Буржуазни конституцеша харцду капиталистически общество антогонистически классашта екъалуш а цхьан классо шоллагIчоа Iазап тIалоаттадеш а хилар. Моттийта массане паргIатои нийсхои я а яхаш, цар хьоахадац шоаш хьаллоаттаер доал деча эксплуататорски класса бокъо хилар.

Вай Советски Конституце гучахьа хьакхайкаду Советски пачхьалкхен политически лард пролетарски революце цIера юкъе хьахинна къахьегамхой депутатий Советаш хилар а вай пачхьалкхенера дерриге Iаьдал къахьегамхой депутатий Советашка гIолла городерча а юртарча а къахьегамхой кара хилар а.

Сийлахь-воккхача Ленина Советех эггара хьалха бокъонца йола демократи Iалашъеш йола органаш, къахьегача халкъа Iаьдал дизза бе доалла органаш лаьрхIай. Ленина буржуазни парламентарена хIалакьеш критика яьй цо моттийта мара демократи ца леланрах.

Массадолча гIулакха буржуазни парламентаризма демократел тIех йола халкъа викалий керда форма лаьрхIай революце баьччо Советех. В. И. Ленина аьдаьд: «Пролетарски демократи миллионазза демократичнегIа я моллагIча буржуазни демократел; Советски Iаьдал миллионазза демократичнегIа да эггара дукхагIа демократически йолча буржуазни республикал». Пачхьалкхен Iаьдала органаш бокъонца халкъа хилар хьахьокхаш я цар состав. 1966 шера 12 июне хержача СССР-а Лакхехьарча Совета состава юкъерча 1517 депутатах 698 болхлои колхозхои, 300 совгIа инженери техники, 2 бIаь гаргга агрономи зоотехники ва.

Лакхехьарча Совета составаца 425 кхалсаг я, хIаьта уж дикка дукхагIа ба капиталистически мехкий ерригача парламенташкарчарел.

Советий депутаташ 2 миллион совгIа ба — из я мехка доал деча юкъе наха хоадамболлаш дакъа лоацаш хилар тоъал дика хьахьокхаш йола цифра. Советашка гIолла хьинаре дакъа лоац къахьегамхоша пачхьалкхен гIулакхашта доал деча, боахами культуреи хьалъяра дешаш къоастадеча юкъе. Викалех латтача вай органашта гоннахьа болх беш ба 23 миллион саг совгIа бола Iалаьмате дукха активисташ-общественникаш. Ленински къамий политика СССР-е лерргIа чакхъяхар бахьан долаш лоацача хана дIадаькхад пачхьа Россе къаман йистош бIаьшеренешка тIехьайиса а баьде а хинна хилар. Хьаэцаргья вай, масала, вай Нохч-ГIалгIай Республика. Геттара кIезига нах мара йоазувдешар ховш боаца пачхьа Россе чубоагIа тIехьабиса колониальни юстара мохк хиннаб из. Советски Iаьдало пачхьалкхен автономи еннай вайна — Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика. Пачхьалкхен Iаьдала лакхерча органе — республика къахьегамхоша шоаш хоржаш йолча Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совете ва 149 депутат — промышленноста, юртбоахама, совхозий дикагIа бола викалаш, советски интеллигенце викалаш, цу даькъе Социалистически Къахьегама Турпалаш Т. Б. Летковскаяи Л. Э. Барахоеваи, слесарь В. А. Арсанукаев, болхло йола Н. Д. Анепкина, Льянова Хьава, Грознерча станце стрелочница Н. М. Гусакова, лораш З. И. Лечиева, Е. Ф. Шестакова, колхоза председатель С. М. Муслуев, дукха кхыбараш.

Нохч-ГIалгIай АССР-а къахьегамхой депутатий моттигерча Советий состава юкъе 8.276 депутат ва, цу даькъе 3.199 промышленностен юртбоахамен болхло а 1.917 колхозхо а волаш. Советашка болх беш 33 къамах бола викалаш ба.

Советий депутател совгIа пачхьалкхенна доал дара, боахами культурен хьалъяра дешаш къестадеча юкъе дакъа лоацаш 70 эзар совгIа активист-общественник ва алхха вай цхьан республике.

Советски Iаьдал латтача шерашка индустриально дегIаена район а хинна дIаяттай вай республика. Промышленни производства боарам вай республике 60-зза лакхбеннаб Советски Iаьдал латтача шерашка. Алхха семилетка шерашка хьалъяьй 20 совгIа йоккха предприяти. Хьахиннай керда промышленни центраш — Аргун, Карабулак, Наьсарен - Бокзале. Хьалха тIехьабиса, бекъабенна хинна юрта боахам дукха товарни продукци луш йола социалистически производство а хинна дIаяттаб. Доккхий толамаш даьхад культура хьалъяра даькъе.

Вайцига я 2 вуз, Iилма-тохкама институташ, 10 эзар совгIа болх беш хьехархо а волаш йола 600 гаргга общеобразовательни школеи болх беча а юрташкарча а кагирхой школаши. Бахача нахах хIара 10 эзар сага 254 студент кхоач вайцига. Массе а моттигашка медицински учреждениеш я. Бахача нахах хIара итт эзар сага 178 лор кхоач. Республике болх беш я эзар совгIа клуб, библиотека, театр. Халкъа боахама дерригача доакъошка болх беш ва лакхереи юкъереи образовани йола 25 эзар совгIа специалист.

Вай мехка общественни вахара демократически формаша шерра никъ лу къахьегамхой политически производственни хьинар айдара, дебаду коммунистически къахьегам бахьан долаш, коммунистически къахьегама ударникаши коллективаши яха цIи яккхар духьа яхь лелаерий мугIараш. Алхха вай Нохч-ГIалгIай республике цу боламо чулаьцав 90 процент совгIа къахьегамхо, 100 эзар совгIа болхлой коммунистически къахьегама ударникаши коллективаши яха цIи яккхар духьа къовсам лоаттабеш ба.

Пачхьалкхенна шоаш доал а дец, мехка дай шоаш хилар а ховш, советски наха шоай дерриге низаш дIалу бIарчча хьайицача дерригача халкъеи вай общества хIара къаьсткъаьстача членеи ираз хулийтаргдола экономикеи культуреи хьалъяра декхараш кхоачашдара.

Советски Конституце дIакхайкадаьд гражданий шерра демократически бокъонаши паргIатонаши хилар. Советски пачхьалкхен исторе чухь эггара хьалха цо хьакхайкаьй къахьегара, салаIара, материально Iалашвара йола бокъо.

Вай Конституце сийлахь-йоккхий бокъонаш хьакхайкаьь ца Iеш, кертера уйла тIайохийт уж чакхъяхара эша хьалаш вIаштIехьдахара. Масала, 118 статья тIа йоах, къахьегара йола бокъо Iалашъю халкъа боахам социалистически наькъаца вIашагIболларо, советски общества производительни низаш даим дегIаахаро, боахама кризисаш ца хиларо, хьабе болх боацилга дIадаккхаро.

Моттийта гражданий бокъонаши паргIатонаши хьакхайкаярал дIахо долхац буржуазни конституцеш. Практически цу бокъонехи паргIатонехи пайда эца йиш йолаш бац къахьегамхой. Буржуазни обществера паргIато ахчеи Iаьдали бе доаллари мара яц.

Советски Союза Коммунистически парте леррагIа вIаштIехьдоах социалистически демократи дегIакхувлилга. Парте XXII-ча съезде тIайийцача КПСС Программа тIа аьннад, коммунизм хьалъеча хана Советски социалистически пачхьалкхел дегIаахара керттера лостам ба социалистически демократи массе оагIорахьара дегIаклувлари эргайоахаш тоаяри, пачхьалкхенна доал деча, боахами культуреи хьалъяра кулгалдеча берригача гражданаша хьинаре дакъа лацар, пачхьалкхен аппарата болх тоабар а цун гIулакхашта доаттабу халкъа тIахбожам чIоагIбар а.

Цунца дувзаденна ялхаалагIа хержача СССР-а Лакхехьарча Совета 1-ча сессе 1962 шера 23—25 апреле комисси вIашагIъеллай лакхе белгалъяь КПСС Программа уж положенеш теркалъергйолаш долча СССР-а кердача Конституце проект кийчъяра.

Советски наха шоай хьинар ца кходеш къахьег кердача пхе шера плана заданеш кхоачашъяра, шоай хьамсарча Советски Iаьдала 50 шу дизара кердача къахьегама толамашца накъабахара. Йизачча бокъонца ала йиш йолаш ба уж: «Пачхьалкхе — из тхо да. Тхо да мехка дерригача гIулакхашта доал дераш».

ДАИМ ЯХИЙЛА СИЙЛЕ! ЦIАККХА А ДИЦ МА ЛУЛДА!

МАЛАВ ЦА ХОВЧА САЛТЕЧУН ДАКЪА КРЕМЛЕВСКИ ПЕН ЮХЕ ДIАДОЛЛАР

3-ча декабре шоай турпалхоех цхьаннена хьалхашка кортош Iочудахийтар москвичаша — Даьхен дог долча Москвана юхе 1941 шера бирсача деношка тIем тIа веннача малав ца ховча салтечоа хьалхашка.

Малав из? Москвич е сибиряк, архангельски хьуна болхло е украински тракторист? ТIем тIара воI цIа ца воагIаш йисача хIара наьна воI, шовзткъе пхелагIча шера воша мархIа ца веллача хIара йиший воша ва из тахан. Даьхен воI ва из тахан.

Делкъийга, малав ца ховча Даьхен воIо ший турпалера денал гойтача Ленинградски шоссе 41-ча километрера Белорусски вокзала майдане хьалера цун дакъа. Бронетранспортера тIеххьа меллашха йоагIа дакъа чудола кIий бахьаш йоагIа артиллерийски лафета. Патриота воински сий деш цунна уллув боагIа сийлен караула ротацара салтий. Артиллерийски лафета тIеххьа боагIа Москва

(Йистедоалар 3-ча оагIо тIа).

МОСКВА. ЦIе майда. Н. Грановски сурт. ТАСС фотохроника.

ДАЬХЕ, ХЬОНА

ШЕРА ПЛАН ЙОЛАШ Я

Пятилетка хьалхарча шера план ханал хьалха кхоачашъяра социалистически яхь йоаржаьча Грозненски Нефтемаслозавода установкай коллективашта юкъе хIанзлехьа гучаювлаш я шера план кхоачашъяь коллективаш. Хьалха латтачарех я укхаза Горьковой Дмитрий Абрамович керте латта № 40 йолча установка коллектив. ТIадоагIача шера чотах болх беш ба установка технологаш цхьоалагIча декабре денз. ХIанзлехьа дукха продукци арахийцай планал совгIа. Продукцега дIаболда мах лохбарах пачхьалкхенна кходаь ахча 214 эзар сом да. Иштта дика къахьег нов. Биглярова керте латтача установка коллективо. ХIанзлохьа цо а кхоачашъяьй шера план.

В. ГОРБАЧЕВА.

БОККХА ТОЛАМ

СССР Конституце Денна доккхийча къахьегама толамашца накъаера Ленина орден лелаеча № 7 йолча Пачхьалкхен Союзни треста Грозненски монтажни управлене коллектив. Шера план 4 декабре 100,1 процент кхоачашъяьй цо, цун къахьегама овсарле 105,2 процентага кхаьчай, гIишлой-монтажни балхаш дарга дIабода мах лохбарая кходаь ахча 678 эзар сом хилар, цу даькъе планал совгIа баь пайда — 3 эзар сом.

Халкъа боахама эшача йистейоалаш латтача цхьайолча лоархIамерча объекташка монтажни балхаш дикеи тIехдикеи чакхдаьхад цу управлене коллективо, хIаьта кхыярашка — чакхдала гаргакхаьчад. № 7 йолча треста Грозненски монтажни управлене хьувкъамаш дика хиннад укх бIарччача шера. Уж толамаш дахара мaIан да лакха производственни культура йолча предприяте коллектив из хилар. Монтажнии сварочнии балхаш деча хьалха латта методаш юкъейоалаяьй управлене. Управлене вIашагIа ехла продукци арахецаш я трубопроводашта сварка юи антикоррозийни изоляци юи поточни автоматически линии, юкъейоалаяьй мукхдуаш доацача болаташта автоматически аргонодуговой сварка, металлаши цар сплаваши пламенни тедар, кхыдараш. Трубопроводаштеи конструкцештеи автоматически ахавтоматически сварка яра удельни доал дикка лакхденнад, из бахьан долаш лакхъеннай сварочнии монтажнии балхий темпаш, дикал, экономически эффективность. ХIаьта укхаза эггара керттера нах ба монтажникаш, сварщикаш, мастераш, прорабаш, участкайи управленеи кулгалхой. Уж ба шоай гIулакх дезадена, даим кердадараш, хьалха латтараш лохаш бола энтузиасташ.

№ 7 йолча треста Грозненски монтажни управлене коллектив доккхийча къахьегама толамашца накъаяха лаьрхIа я сийлахьча юбилейна — Советски Iаьдала 50 шу дизара.

М. САТИ-АДЖИЕВ.

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАРАХ...

«Горскнефть» мехкдаьтта промыслови управлене мехкдаьттахоша Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце 50 шу дузача денна сийленца накъаяхара шерра социалистически яхь йоаржаяьй. Хьалхашка латта деккараш толамца кхоачашду мехкдаьттахоша.

Цхьайтта бетта план «Горскнефть» НПУ коллективо ханал хьалха кхоачашъяьй. ХIаьта планал совгIа даькха «Iаьржа дошув» эзар тоннаши газ миллионаш кубически метраши я. 1966-ча шера тIайийца социалистически декхараш ханал ши бутт хьалха кхоачашдаьд. Укх шера кхоалагIа Ерригсоюзни социалистически яхье хьалхарчарех цхьа моттиг яьккхай тха мехкдаьтта промыслови управлене мехкдаьттахоша. КхоалагIча квартале даьхача толамий итогаш а яь, тхона хьожаяьй СССР-а мехкдаьтта доаккхача промышленно-ста Министерстваи мехкдаьтта доаккхача болхлой профсоюза ЦК-ан карара-кара тела ЦIе байракх.

Хьадоаккхача мехкдаьттаген газаген дIабода мах лохбарах итт бетта планал совгIа пачхьалкхенна 98 эзар сома пайда баьб. Къахьегама овсарлен план 2,5 процент тIехкхоачашъяьй. Социалистически яхье хьалха латт коммунисташ К. Ю. Газневи Е. М. Данилеци керте латта Iаьлий-Юрта, Эльдарово-Орлиная яха мехкдаьтта доаккхача участкай коллективаш. Цига къаьстта дика къахьегаш ба операторaш С. Бычков, И. Николаев, А. Доценко, Х. Абдулхамидов, сварщик А. Стрельцов, кхыбараш.

ЧIоагIа лоархIамеи бехктокхамеи декхар латт Эльдарово-Орлиная яхача участка коллективa хьалхашка. Центральни трапни установка кастта болх бе дIайолаяляйта езаш я из коллектив. ХIанз из установка сихагIа хьалъяь яккхара хьинаре къахьегаш я «Южгазпроводстрой» треста СМУ-9 коллектив.

Из установка болх бе йолаелча дикка лакхлургья газах пайда эцара коэффициент, кIезиглургья зехьа йоага газ, город Грозне бахача наьха хьашташ кхоачашдара дIайохийтаргья из. Установка сихагIа хьалъяь яккхара ерригa шоай торонаш оарцагIа яьха къахьега деза гIишлопгъераша.

1966-ча шера доккхий хувцамаш хиннад «Горскнефть» НПУ. Укх шера болх бе дIайолаеннай керда мехкдаьтта парк, дукха хьалъяьй мехкдаьттаи газеи проводаш, водопроводаш.

Мехкдаьтта промыслови управлене болхлоша, гIулакхерча наха, инженерно-технически болхлоша юбилейни шера кхы а дикагIа къахьегаш, Октябра 50 шу дузача денна сийленца накъабаха лерхI.

Н. КОРНИЛОВ,
«Горскнефть» НПУ начальник.

КХОАНА 25 ШУ ДУЗ ДУНЕН ШОЛЛАГIА ТIОМ БОЛАБЕЛЧА ДЕНЗ ЦIАККХА А ЦА ЭШАШ ХЬАДАЬХКАЧА ГИТЛЕРОВСКИ БIУНАШТА МОСКВАНА ЮХХЕ ДЕРРИГА АДАМ ЦЕЦДОАККХАШ СОВЕТСКИ ЭСКАРО ХIАМА ТЕХА.

Цунах йола материалаш еша 1-чеи 3-чеи оагIош тIара.

А. Н. КОСЫГИН — ФРАНЦЕ

ПАРИЖ, 2 декабрь. (ТАСС). СССР Министрий Совета председатела А. Н. Косыгина сийна 1 декабре саррахьа йоккха прием йир Французски Республика Президента инарала де Голла. Цу приеме бар СССР Министрий Совета Председатела уллувбаьнна баха нах.

Безамерча, паргIатача хьалашка чакхъяьлар прием.

* * *

ПАРИЖ, 2 декабрь. (ТАСС). 2 декабре Елиссейски Дворецe дIахо переговораш хилар СССР Министрий Совета Председатела А. Н. Косыгинаи Франце Президента Шарль де Голлаи юкъе. Уж йолча хана массе оагIорахьара дагабаьлар дунен халкъашта юкъерча политика йоккхийча проблемашта а хIаьта иштта тайп-тайпарча доакъошка Советски Союзаи Францеи юкъера бувзамаш кIоаргдара дешашта а.

Шинна а мехка юкъе долаш долча доттагIала гIулакхашка хьежжа, гучахьа къамаьлаш деш чакхъяьлар переговораш.

Переговорашка дакъа лаьцар: — Советски оагIонгахьара: СССР Министрий Совета Председатела А. Н. Косыгина, СССР Министрий Совета Председатела заместитела В. А. Кириллина, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра А. А. Громыкос, Узбекски ССР Министрий Совета председатела Р. К. Курбанова, Латвийски ССР Министрий Совета председатела В. П. Рубена, СССР граждански авиаце министра Е. Ф. Логинова, Францерча СССР посола В. А. Зорина, СССР МИД коллеге членаша А. Г. Ковалева, Л. М. Замятина, Францерча СССР торгпреда П. А. Захарихина.

— Французски оагIорахьара: Франце Президента Шарль де Голла, премьер-министра Ж. Помпиду, кхыча мехкашцарча гIулакхий министра М. Кув де Мюрвила, экономикаи финансайи министра М. Дебре, МИД генеральни секретара Э. Альфана, СССР-рерча Франце посола Вормсера, Елиссейски Дворецa генеральни секретара Э. Бюрен де Розье, МИД-а Политически департамента директора Ж. де Бомарше, МИД-а европейски отдела заведующе Ф. Пюо, МИД-а кепайоазон отдела заведующе П. Ворса.

* * *

ПАРИЖ, 2 декабрь. ТАСС-а корр. А. ЗВАНЦОВЕИ А. КРАСИКОВЕ'И хоам бу:

Парижа Муниципальни совет чу йолча городской ратуше хилар тахан СССР Министрий Совета Председатель А. Н. Косыгин.

Ратуша зданена хьалхашка А. Н. Косыгинаи цунна уллувбаьнна бахача нахаи накъабаьхка бар Парижа Муниципальни совета председатель П. Фабер, Парижа префект М. Дубле, кхыбола официальни нах.

КIувсий салоне вода Советски правительствана керте латтари цунна улувбаьнна баха нахи. Цига царга хьоашал тухийт Французски столица Муниципальни совета членашца. А. Н. Косыгина Дошоча книжка тIа кулг язду.

Цул тIехьагIа советски французски байракхашца егача, торжествашхулча, городской Iаьдалийи столица общественностен викалаш а хIаьта иштта дипломатически корпуса членаш а гулбеннача зале дIачуболхьаьший. Советски Союзеи Францеи гимнаш ек.

А. Н. Косыгинга моаршал луш къамаьл ду Парижа Муниципальни совета председатела Поль Фабера.

Цул тIехьагIа къамаьл де дош лу СССР Министрий Совета Председатела А. Н. Косыгина.

Гулбеннарша чIоагIа тIоарашдетт Советски правительствана керте латтачун сийна.

Ратушера шоаш дIабахалехьа «Жан Лоранс» яхача зале болх А. Н. Косыгина цунна уллувбаьнна баха нахи. Муниципальни совета председатела дидургадоца совгIаташ лу СССР Министрий Совета Председатела А. Н. Косыгина.

А. Н. Косыгин Парижа городской ратуше водача хана цунна уллувбаьнна вар Франце чурча гIулакхий министр Р. Фрэ. ТIемахой Iаьдалгi сийна дIир советски хьаьший.

КОТЪЯЬННАЧА СОЦИАЛИЗМА КОНСТИТУЦИ

Дуккхача къамех бола нах вIашагIкхийттаб Грозненски химкомбината 32-91 йолча цеха коллективе. Йоккхача химически предприяте дукха я цу тайпара коллективаш, цхьа къаьстта белгало санна дувца а эшацар из, бакъда, укх деношка Советски халкъо Конституце Ди дездеча хана юха а хьадагаух из. Хьалха, паччахьа хана хиннари хIанз гуш дари вIаший нийсдича хов халкъашта юкъерча доттагIала хам, из цIаькха а белгалдаккха догдоагIа.

Дика къахьегарца сийле яьккхай нов. Ржевский керте латтача слесарий бригада коллективо. Массанена дукха веза нов. Темирсултанов. Балха венача хана денз хьокхаме болх беш хьавоагIа из, дуккхаза баркал яьхад цунна комбината администраце. Дика производственник хиларал совгIа общественни балха юкъе а дакъа лоац аварций къамах волча Хажиалиев Махьмада. Из ва цеховой комитета председатель.

Дика толамаш доах Матроваи Чуприноваи керте латтача технологически сменай коллективаша. Ноябрь бетта задани 109 процент кхоачашъяьй цар. Белгалбаха беза цу сменашкара аппаратчицаш Керимова, Гарифулина, Мироненко, Арутюнова.

Иштта дика къахьегаш я цеха ерригa коллектив. Цхьайтта бетта задани кхоачашъяьй ханал итт ди хьалхагIа, хIаьта хIанз Октябра 50 шу дузача денна накъабахара социалистически яхь а йоаржаяь къахьегама вахте латт цеха коллектив.

В. ЗАХАРОВ,
цеха инженер.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) Н. Арутюнова, А. Темирсултанов, Г. Ищенко, М. Хажиалиев, Г. Гарифулина.

И. Плиева сурт.

МАССАЗА А ХЬОКХАМЕ КЪАХЬЕГ

Укх шера массане дегаш гIоздоахаш боккха кхаъ хилар тха промысла коллективана: тхона елар КПСС XXIII-ча съезда цIи.

Ткъаь итт шу даьннад вай мехка керда Советски Конституце массанена деша, салаIа, къахьега цхьатарра бокъо енна. Цу денна сийленца накъабаьхкаб промысла мехкдаьттахой. Доккхал де йиш йолаш дукха да карагIдаьнараш. Мехкдаьтта даккхара цхьайтта бетта задани кхоачашъяьй 101,5 процент, планал совгIа даьккхад 18.5 эзар тонн совгIа мехкдаьтта. Из да шера тIаийцача декхарех лаьрхIачул ялх эзар тонн дукхагIа. Лакхъеннай къахьегама овсарле, кIезигдаьд продукцега дIадодар.

Яхье яьнача коллективашта юкъе хьалха латт Хаян-Кертерча А. Д. Горепекин керте латтача участка коллектив, Ф. И. Щербакова кулгалдеча Старогрозненски участка коллектив, А. А. Вервейко мастер вола бригада. Шерагара шерага лакхлуш латт промысле доахача мехкдаьттаи газеи боарам. Из Iалашду Хаян-Кертеи Старогрозненски участкаи бурув а теха эксплуатаци е йолаьча лакха дебит йолча кердача скважинаша. Иштта, дIадахача шера укх ханаца нийсдича, 1966-ча шера цхьайтта бетта 49,1 процент дегIаденад мехкдаьтта доаккхилга, газ йоаккхилга — 43,3 процент.

Къаьнача скважинай насосни фондах бизза пайда эцара тайп-тайпара балхаш ду промысла коллективо. ХIара скважина чура даккха йиш мел йолаш дола мехкдаьтта цIендаь хьадаккхара де мел дезар ду. Укх шера оаха яьй 79 геолого-технически мероприяти, кхы тIа 4977 тонн мехкдаьтта даккха йиш хиннай цу тIагIолла.

КхоалагIа квартал йолаеннай тха мехкдаьтта - промыслови управлене коллектив планированеи экономически стимулированеи кердача хьалашка болх бе яьлча денз. Ерригача управлене хьокхамаш санна тоаденнад тха промысла керттера хьокхамаш а. Укх шера духхьала итт бетта мехкдаьттеи гази яккхарга дIадодар лохдарах кходаьд оаха 93 эзар сом. 10—12 процент лакхденнад болхлой алапи.

Промысел дегIайоалаеча лоархIаме дакъа лоац тха новатораша, рационализатораша, изобретателаша. Укх шера цар еннай 66 рационализаторски предложени. Уж балха юкъеяхьарах баьнна пайда 56,6 эзар сома маьха ба. Из да шера декхарех доагIачул диазза дукхагIа. Къаьстта белгалбаха догдоагIа нн. Н. Г. Муродян, А. Н. Половников, О. В. Юркус, кхыбараш. Пхиппа, ялх-ялх предложени еннай царех хIаране.

Мехкдаьтта доаккхилга алсамдаларга хьежжа шерагара шерага дегIаухаш латт тха Iалаьмате чоалхане бола промыслови боахам. Июль бетта гIишлошъераша йистелькккхар концевой трапни установкеи Хаян-Керте керда мехкдаьтта парки. Къона специалист Ильин Юрий керте латтача бригада коллективо лоаццача хана кара а ерзаяь эксплуатаци е йолаелар цу чоалханерча объекта. Цу гIулакхо торо хулийтаргья дIахо хадданза мехкдаьтта гулде а цунах пайда эца а.

ХIара шера, хIара денна хувцалу, духовно дегIаух нах. Цар кулгаша, цар хьаькъало хьакхолл дерригa а. Тха промысле массане а сий деш йоахача болхлой, инженерий, техникий цIераштa юкъе я мехкдаьтта доаккхача мастерий цIераш. Уж ба Носов Иван Михайлович, Климов Николай Васильевич, Разумный Александр Кузьмич. Дика лоархIаш ба операторaш — Горбенко Григорий Евдокимович, Джабраилов Ахьмад, Ефремов Иван Михайлович, Товсултанов Салман, дуккха кхыбараш.

Дика къахьег наха, хIаьта хIанзарча промышленноста дIа мадехха шоай квалификаци лакхъеш школашка, техникумашка, институташка дешаш а ба дукхагIбараш. Тха промысле болх бешехьа дийша йисте а баьнна йоккхагIа йолча участкай кулгалхой хулаш лакхбеннаб И. Ф. Щербаков, И. И. Цыбин, Ю. И. Ильин, А. А. Вервейко санна бола операторaш болаш шоай болх дIаболабаь нах.

ХIара шера промысле хьаух кагирхой, Iоаю говзал, сийленца дIахьу мехкдаьттахой къахьегама толамий эстафета. Дукха ха яц промысле кагий нах Дрига Иван, Удалов Борис, Джабраилов Казбек, Грудницкий Владимир промысле балха баьхка, бакъда ерригача коллективо лоархIаш, сийдеш ба уж.

Дерригача Советски халкъо Октябра юбилея совгIаташ кийчдеча хана старогрозненски мехкдаьттахоша, вай республике эггара хьалхарчарца дIайолайир цу денна сийленца накъабахара социалистически яхь. Тха промысла мехкдаьттахой тийша ба тIаийца декхараш толамца кхоачаш а даь вай халкъа доккхача цIейна сийленца шоаш накъагIоргхиларах.

Р. ХАЧАТУРОВ,
«Старогрознефть» НПУ КПСС XXIII-ча съезда цIерахча № 1 йолча промысла заведующи.

Э Л Е К Т Р И К

ОЧЕРК

Сийлахь-боккхача Октябра 49 шу дизара цIей гарга кхаьчача хана дар из. ЧIоагIа дог гIоздоаьккхаш бола кхаъ кхаьчабар Москвера. Парте XXIII-ча съезда цIераха крекинг-завода коллектив даькъала юцаш ена телеграмма тIа йоахар:

«Мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьтта химически промышленноста Министерстваи профсоюза ЦК-аси предприяте коллектив даькъала юц кхоалагIча квартале лаьттача яхьа итогех хьокхамаш лакха хиларах цунна хьалхара моттиг а СССР-а Министрий Совети ВЦСПС-еи карара-кара тела ЦIе байракх а яларца. Балха тIа мехкдаьтта продукташ дукхагIа яхара а цар дикал лакхъяра а даькъе дIахо а ка маьхал яйла шун».

Ерригсоюзни яхье котбаларах бола из хоам сиха чакхбаьлар завода установкашка гIолла. Предприяте болхлой шоайла кхааш доахаш бар 4-ча октябре Iуйрийна. «— Вай заводо Ерригсоюзни социалистически яхье вIаштта хIанз диазлагIа котало яьккхай», — яха дешаш хозар массанахьара а. Цу хьинар долча нахага кхаьчача дикача хоамах шийна боккха кхаъ хилча санна ший доно зIапараш сийрдагIа йоаржаяь Кавказа лоамашта тIехьашкахьара хьалбаьнна боагIача малхо сийрда яьхаяр завода лакха установкаш. ГIуйран Iуйрен цIенача фево кер хьалбузар. Цу хана кхы а дукхагIа бовза ловра завода нах, кхы а дукхагIа дувца ловра царех хIаранех.

Бийса... Сатийна я городе. ДукхагIа бола нах мерзача набарах беннаб. Бакъда, вижанза ва Азамат-Гирий, аргIанарча къахьегама вахте латта электрик. Дийпахьа санна доацаш хала да бийсанна. Ерригача участкерча электрооборудованега хьожаш ше цаI/мара вац. Массанахьа кхача веза, масса а хIаман зем боаккхаш хила веза. Кхыметтел электромотора цхьа спираль йоаге а ерригa лини соцае еза. ТIаккха участка, цеха болх соцаргба. Цига ремонт еш йоаккха ха мел зене я. Дуккха а мехкдаьтта продукташ ара ца хецаш юсаргьяр. Бакъда, Чаниев вахте латтача хана цу тайпара кхоачамбоацар нийсденнадац. Бийсаппа тIагIертача набара сатохаш, кIаьд валарах тIехьашка ца воалаш бу цо ший участке болх. Из воккхий веш ва ворхI шера план толамца кхоачашъяьча, кердача пятилетка хьалхарча шера иштта йоккха коталонаш яьхача завода барт болча коллектива балха юкъе зIамига дале а ше дакъа лаьца хиларах.

1960-ча шера тIехдика дешаш Грозненски номер шиъ йола технически училище йистелькккачул тIехьагIа крекинг-завода номер ялх йолча цеха шоллагIча участке электрикалла балха вода Азамат-Гирий. Училище хьийхачох бизза пайда а эцаш болх бе волалу зIамига саг. Теори дика хой а практика езаш болх бар кхоачашбе безар. Ше балха венача хьалхарча денношке а цунна из гуча а даьлар. Электрооборудоване чоалханерча схемаех сиха кхета низ дIакхачацар. Училища яьккха ма вий со. Сайга булургба сога ер болх — ца оалаш, ше ца кхетар хьакххашта новкъосташка хетта ваьлар Азамат-Гирий. ХIаьта а цхьаькха дар цунна новкъа. Укхаза а нийслора — «цунах электрик хуле а тамаш я» яха уйлаш яраш. Уж гIалат болга дIахойташ царех бехкбаьккхар участкерча дикача повкъостаща электрикаша Данилов Петра, Шаповалов Петра.— Керда доттагI, шек ма вала хьо, хьох бакъвола электрик хургволга тхона гуш да, — тхоашта ховр оаха дIахьехаргда хьона, — йоахар цар. Шоай дош гIулакхаца кхоачашдора коммунисташа Даниловеи Шаповаловеи. Балха ди чакхдаьлча а тIехьа кердача доттагIчоа эше гIо де кийча бар уж. ХIаьта Азамат-Гирий ше а вар ше каралаьца хIама толамца кхоачашде гIерташ. Къахьегам бехаш, цуннара безам боккха болаш хиннав из. Училище дешшаше цо йистеьккхар сайрийнарча школа иттлагIа класс. Ткъеста шу даьппа дацар цун 1957 шера города Карагандерча «Карагандашахтастройуправлени» яхача треста номер 22 йолча шахте балха вахача хана. Лаьттан тIехь санна доацаш унзаро да лаьттан кIалха шахта хьалъеча ду балхаш. Цхьабакъда, ший къахьегама вахар укхаза мара дIадоладенна деце а новкъостел тIехьа ца вусаш кхоачашдора цо хьалхашка латта декхар. Хьалхарча хана кочегар волаш болх бу укхаза. Цул тIехьагIа слесарь хул. Цига болх беш волаше а сайрийна деша а ухаш йистейоаккх нийслагIа класс. Цига болх баьча шин шера дика слесарь хиларах тийнна дукха Сийлен грамоташ я цунга...

1959 шера вай республике цIа баьхкача МалгIабика района Ачалкхе баха хайшар Азамат-Гираьр дезал. Ер ше цу шера Грозне технически училище деша вера. Из училище яьккхача гIоне ше каралаьцача балха сийдеш хьа а воагIа из.

— Азамат-Гирий вай заман саг ва. Къахьегамах лерхI цо ший вахаре керттера дар. Къахьегама сийле лакха лелаю цо, — йоах крекинг-завода паркома секретара новкъоста Забелина.

Иштта ла а да-кх из. Цу заводе болх беча ялх шера шийгара гIалат ца доалийташ, эздий волаши нахаца, повкъостащца Iымерза волаши хьавоагIа из Цо кхоачамбац ше дика болх барах, ерригача производствах дог лазаш ва. «ЦаI массанена тIехьа, массава цхьаннена тIехьа» — яха коммунизм хьалъечун сийдола принцип лакха лелаю. 1964-ча шера денз коммунистически къахьегама ударник ва из. Массехк шера цеха комсорг, ВЛКСМ-а заводской Комитета член хиннав. Балхага даьнна кулгаш долча Чаниева миччахьа ше вале а сийленца кхоачашду тIадилла гIулакх. Цунна ха корайоагIа рационализаторски предложени оттае а. Наьха къахьегам аттача баккхара гIо деш я цо телаш йола рацпредложенеш.

Са вахаре диплургдоаца шераш дуккха а хиннад. ХIаьта а эггара хьамсарагIа хет сона ер шу. Укх шера коммунистически парте мугIаре дIанийцав со заводерча коммунисташа, — йоах Азамат-Гире.

Хьинар дола производственник хиларал совгIа бакъвола общественник а ва къона коммунист Чаниев. Цехкома член. Ше вахача общежите совета председатель ва из хIанз. Доккхий балхаш да Азамат-Гирий керте латтача цхьайтта саг чувоагIача общежите совето кхоачашдераш. Кагирхошта юкъе кхетама болх дIахьоаьга — из да керттердар. Общежите вахача ши бIаьи кховзткъеи, итт сагах берригаш а хIана бац аьнна кагийнахи мехкарийи ба. Царна юкъе корабоагIаргба илхайтта — вурийтта шу мара даланза бараш а. Атта гIалат бала тарлу из ха йола нах. Царна къаьстта эш гIо. Цудухьа кагирхой хьаштаста оарцагIа воал Азамат-Гирий. Дика довз цунна наьха хьашташ, мелла хало шийна хуле а кийча ва из царна гIоде. Цудухьа боча йоакхх кагийча нахеи мехкарашеи цун цIи. Дукха веза из вовзараштa, новкъосташта.

Дукха ха йоаццаш дар из. Производственно-товарни контора балха яха безам болаш Кизлярера ена къонаьйоI яхар цар общежите. Бакъда, ханна зIамига я, яхаш балха дIаийцаяцар из. Цунца къамаьл дича Азамат-Гирена гучадаьлар цун да-нана ца хилар. Новкъостал эшаш дар гIулакх. Сиха общежите совет гул а яь ахчанца новкъостал дир йоIа. ХIаьта, цо лерхIача балха оттайир.

Цхьаькха эпизод. Крекинг-заводе болх а беш цу общежите яхаш яр цхьаькха йоI. Шийца цхьан цIагIа бахача мехкарашка бахьан доацаш лувра из. Цул совгIа новкъостий хIамаш лочкъаяь моттигаш а гучаьннаяр. Цун дош дийцар совето. ДIахо из гIулакх шоаш ловргдоацилга дIахайтар. Ший ханнахьа цу совето хьехам баларах кхы из тайпа гIулакх шийгара бIарга дойтанзар цу йоIо. ХIанз, заводе дика болхло лоархIаш я из. Шийна нийсача наькъа тIа яла гIо даьча Азамат-Гирена а цун новкъосташта а баркал яхаш я.

— Кавказа лоамашкара арадаьнна доагIача цу Тирка йистерча Iаламо дог хьест, цу тIара хьахьеккхача цIенача фево кер хьалбуз, хоза салоI оаха, — йоах А.-Г. Чаниева.

Массаза а кердадар Iомадеш, сийрда уйлаш йолаш, заманца гIа боахаш вола зIамига саг ва Азамат-Гирий. ХIаьта, цу заводе болх баьча ялх шера производственни доккхий толамаш дахарах ВЛКСМ-а Центральни Комитего, комсомола обкомои райкомои Сийлен грамоташ тийннай цунна. Иштта цунна тийннад ахчан совгIаташ, кхайкадаьд баркал. Цу совгIаташа керда толам баккхара хьинар айдаьча электрика Чаниев Азамат-Гире ерригача завода коллективаца цхьана толамца дIахьу хIанз Советски Iаьдала 50 шу дизара сийна йола къахьегама вахта. Теща лов укхаза а цо толам боаккхаргхиларах.

Ю. КУРСКИЕВ.

ХЬАЛХА ЛАТТ МЕХАНИЧЕСКИ...

Наьсарен «Электроинструмент» заводе эггара йоккхагIа йола цех я механически яр. Литейно-механически цехера хьаухача оатхалашта обработка ю укхаза, хIаьта иштта С-455, С-437, С-469 тайпара йолча электросверлильни машиний керттера оатхалаш а ю. Цу оатхалий дикалах тийша я завода арахецача ерригача продукце дикал, цул совгIа план кхоачашъелга а.

Цех кийчъяьй кердагIа йолча даьхен оборудованеца. Укхаза дукха я чоалхане, «хьаькъал» дола станокаш. Цу берригача боахама кулгалдераш дукхагIа долча даькъе кагирхой ба. Ала деза, завода берригача болхлошта юкъе а кагирхоша нонагIо дакъа лоацилга.

Цеха керте латт къона, дика опыт йола инженер Чахкиев Яхьья. Заводе дукхагIа бараш санна, из предприяти Iойиллача денз укхаза болх беш ва из. Механически техникуме дийша ваьнна вар из заводе воагIача хана. Мастер а волаш болх бир цо цхьан юкъагIа, цул тIехьагIа механически цеха начальника заместитель хилар. Кастта массане зийра зIамигача сага организаторски гIулакхаш, из Iалаьмате кадай, хIаман кхомбе, лостамбе ховш хилар. Инструментальни цехе начальникалла болх бу цо кхаь шера. Юххера а ше болх бе дIаволавеннача механически цехе юхавоагIа. Цеха мадоаггIара кулгалдеш, болх дика вIаштIехьбаьккхар къоначa инженера, хIаьта ше а дIахо дешаш ва политехнически института йиълагIча курсе.

Хьинар айденна къахьегаш я укх деношка цеха йоккха барттайна коллектив. КхоалагIча квартале дика къахьегама толамаш дахарах шоашта енна завода кара-кара тела ЦIе Байракх дIа ца хеца дага болаш кхы а айяьй цар балха темпаш. С-455, С-437 тайпара йолча электросверлилкашта эша оатхалаш арахецара цхьайтта бетта задани ханал шиди хьалхагIа кхоачашйир цеха коллективо, хIаьта С-469 тайпара йолча электросверлилкай оатхалаш арахецара-м шера задани а кхоачашъяьй. Къахьегама овсарле лакхъеннай 7,8 процент, итт процентага кхоачаш лохденнад продукцега дIадодар. ДIадахача шераца нийсдича дикка алсамъяьннай производства объем, холуш тоаеннай продукце дикал.

Ши-ший участка тIа хIаране хьинаре къахьегарах даьхад уж толамаш. Дукха специалисташ шера задани кхоачашъяь бала боахк. Масала, коммунистически къахьегама ударника цIи яккхара къовсам лоаттабеш вола зубофрезеровщик Экажев Яхьья декабра тIеххьарча декада чотах болх беш ва. Графикал хьалха баьнна къахьегаш ба шлифовщик Васюнин Геннадий, токарь Джандигов Закре, автоматий наладчик Дидигов Абдурахьман.

КIезига бац цехе тIеххьарча хана хьахинна къона «маякаш». Цар сийленца дIахьу боккхагIчаргара шоаш хьанйца къахьегама толамий эстафета. ТIехдика болх беш я дукха ха йоаццаш № 14 йола профессионально-технически училище йистельккха токарь Цороева Роза. ХIанз цунга байт моллагIа чоалхане, бехктокхаме болх. Ала деза, цо из дика чакхбоахилга, 125—130 процент хIара денна норма кхоачаш а еш.

Цехе балхаш деш толамца къахьегаш дукха мехкарий ба, масала, токараш Гадаборшева Роза, Нальгиева Лида, кхыбараш. Царех дукхагIбараш деша багIа кагирхой сайрийнарча школе.

Хадданза шоай нормаш тIехкхоачашъеш, каралаьца гIулакх дукха дезаш къахьегаш ба механически цехера Могушков Махьмад, цун новкъостий Хаутиев ХIарони Мужехоев Султани. Цу тайпара хьаьнала къахьегаш кагирхой дукха ба цехе.

КIезига бац механически цехе къахьегама процесс тоаергйола торонаш хадданза лехаш бола новаторaши рационализатораши. Боккха экономически пайда баьнна йиъ рационализаторски предложени юкъейихьай балха ноябрь бетта. Къаьстта лоархIаме я участка мастера Имагожев Iисас енна предложени. Ротора обработка яра процесс дикка аттача йоаккх цо. ДикагIболча рационализатораштa юкъе ба Измайлов Муса, Богатырев Владимир.

Механически цеха участкашта, сменашта юкъе, ерригача заводе санна, яьржай Октябра 50 шу дузача денна сийленца накъабахара социалистически яхь. Денгара денга лакхлу цехе къахьегама овсарле, керда толамаш доах.

Т. МУТАЛИЕВ,
тха собкор.

СУРТА ТIА: автоматий наладчик А. Дидигов.

И. Плиева сурт.

КЪАХЬЕГАМХОЙ ЙОАКХО Ю

Ткъаь цаI саг ва тха депутатий Совете. В. И. Ленина цIерахча культура ЦIен, 21-гIча школа, ГНПЗ общежите хоржамий участкашка хержа ба уж. Дукха декхараш увттаду депутаташа шоашта хьалхашка. ХIаране ши-ший балха участок я. КIиранна цкъа Ленина цIерахча культура ЦIагIа гуллу депутаташ. Депутатий Совете вахаро тхоашта хьалхашка увттаду керда дешаш дувц оаха.

Дукха ха йоаццаш торгови бокъонаш тикашка миштa лелаю хьажа лаьрхIар оаха. Заводской района тиканка хьожаш чакхбаьнначул тIехьагIа хIаране справкаш язйир депутаташа. Депутатий Совета заседане тикай заведующеи а болаш соцам тIаийнар. Из соцам масса йолча тикай болхлошта дIабовзийтар депутаташа.

Санитарни хьал хIанз дикагIа да тиканка. Совето цахаддаш контроль лоаттаю торгови точкашта. Иштта столовешка, берий яслешка, школашка хул депутаташ, район тоаяра эшачунга хьеж. Укх шера бIаьстий участковии домовойи комитеташца цхьана нах чубахача цIеношка чу а ухаш коз а ара а цIено лоаттае езилга дIахайтад депутаташа.

Депутатий Совета инициативах 1-гIа Май хьатIакхоачаш Заводской района парке аттракционаш хьалйир. Из тайпа гIулакхаш дукха даьд саха.

Укх шера январь бетта болхлой йиъ группагара жалобаш кхаьчар тхога. Жалобаш тахкача болхлоша яхар бакъхилар. 15—20 минут латта везаш хилар трамвайга хьежаш. Горисполкоме дувца оттадир оаха из дош. Цу хана денз дикагIа лел трамвай.

Укх шера 43 жалобеи заявлении къоастадий оаха. Царех дукхагIбараштa новкъостал даьд депутаташа. Депутата Трегуб П. Т. оарцагIаваларах цамогIа Филимоновай цIагIа ванна оттаяйтай хIаьта из чуяхача квартира теплофикаци яйтай. Детистовай, Александровай, иштта кхыбарий бераш берий беша дIаэцийтад, хIаьта ши саг къоаной ЦIагIа дIаэцийтав. Депутатий Совето новкъостал дир нов. Буравина квартира якха.

Иштта теркам тIабохийт Совето культура дешашта, наха юкъерча кхетама балха. Клубаша, музыкальни школаша, культура университеташа беча балхага хьож депутаташ. Горсовета комиссе заседане улицай цIей дезде тIадиллар тхона. Культурно-просветительни балха дикагIа йола форма я из, хIана аьлча улицашка бахача наха массане а дакъа лоац улица цIей дездеча. Дика чакхдаьккхар улицай цIей Ленински райисполкомо, «Красный молот» яхача завода клубо, Кирова цIерахча парка, иштта кхыча организацеша.

Дукха жалобаш ухар тхога телевидене художественни передачаш эсала хул яхаш. Телевидене комитета председателга нов. Петровга дIахайтар оаха къахьегамхоша ухийтача письмоша яхар. Депутатий совета художественни передачаш тоае аьнна тIадиллар нов. Петровна. ХIанз тIехьтIехьагIа художественни передачай чулоацам тоалуш боагIа.

Депутаташта юкъе къаьстта дика болх бу Хуциева, Зазиковас, Чарокая, Оглоблина, иштта кхыбараша.

А. Ф. БЕССОНОВА,
Заводской района депутатий Совета председатель.

Грозненски слюдяной фабрике хIара бетта заданеш тIеххкхоачашъеш къахьег № 1 йолча участка пхелагIча смена болхлоша. 116,4 процент кхоачашъяьй цар ерригa продукци арахецара задани, продукцега дIадодар лохденнад ворхI процент. Коммунистически къахьегама ударник йолча С. Блохинай бригада коллективо толамца кхоачашду тIаийца лакхара декхараш. Продукце дикал лакха а йолаш 125 — 130 процент кхоачашъе хIара деннара нормаш Фильчукова Еленас, кхычар.

Сурта тIа: С. Блохина, бригадир Е. Фильчукова.

И. Плиева сурт.

1941 БIАЬШЕРАШКА ЯХАРГЬЯ МОСКВА ЛОРАЯЬРИЙ СИЙЛЕ 1966

МОСКВАНА ЮХХЕ БАЬЧА ТIЕМАХ ДОЛА ХОАМАШ

3 бутт гаргга ха яьккхар Москвана юххе лаьттача тIемо. Шинна а оагIорахьара цунна юкъе дакъа лоацаш вар, 2 миллион совгIа саг, 2,5 эзар гаргга танк, 1,8 эзарнега кхоачаш самолеташ, 25 эзар совгIа йоккха топи минометти.

* * *

Малхбузен (Московски) лостамерча фронта дерригa дIоахал 965 километр дар (Брянски фронта 61-ча эскарца), цу даькъе Малхбузен фронт 550 километр яр, Калинински — 250 километр, Къилбаседа - Малхбузен—90 километр.

* * *

12 октябре СССР Оборона Паччахьалкхен Комитета соцам арабаьлар «Москвеи цун гонахьарча районашкеи осадний положени оттаеш хилара хьакъехьа.

* * *

1941 шера аьхкии гурахьеи Москвара кхычахьа дIабигар 2 миллион гаргга баха нах, мехка кхыча районашка дIайихьар 210 йоккха предприяти.

* * *

Москва бахача нахах вIашагIьеллар 300 эзар саг юкъе а волаш йола халкъа ополчене 12 дивизи. Фецарча оборона шоай лоIамерча командашта юкъе вар 24 эзар москвич.

* * *

1941 шера ноябрь бутт юкъе кхаьчача хана Московски лостамера совпе фашистски бIунашкахь яр. Духхьал Москвана хIама тоха лаьрхIа кийчъяь 1500 танки 650 самолети яр гитлеровцашка шоай доалахьа.

* * *

Москвана юххе тIом беш Оборона паьца латташ яьккха ха 1941 шера 30 сентябре денз 5 декабре кхаччалца йIаьхъялар.

* * *

Москвана юххера Советски бIуний контрнаступлени 1941 шера 5—6 декабре дIайола а енна, 1942 шера 7 январе чакхъяьлар. Контрнаступлени йолаяьчул тIехьагIа Советски бIунаша фашистски гIаьрахоех мукъаяьиккар нах баха 11 эзар совгIа пункт, цу даькъе областной городаш Калинини Калугеи, город Тулана тIера кхерам дIабаьккхар. Москвера 100 — 250 километр аьна тIехьашка кхессар моастагIа.

* * *

1941 шера 16 ноябре денз 5 декабре кхаччалца Москвана юххе вийна 55 эзар саг, човнаш яьи вохьаваьи 100 эзар совгIа саг дIаваьлар гитлеровцех. Цу хана йохайир 777 танк, 297 йоккха топи-минометти, феца даьча тIемашка чуяйта а аэродромашка бохаяь а самолеташ 1000 совгIа яр.

ВЕРМАХТ ЭШАЛУРГЬЯЦ ЯЬХА МИФ ЙОХАР

К. РОКОССОВСКИЙ,
Советски Союза маршал.

Фуннагla-моллагla даь а Iа хьатIадалехьа Советски Союза духьалара тIом чакхбаккха гIерташ яр немецко-фашистски командовани. Цо керттера уйла тIайохийтар малхбузехьарча стратегически лостама, хIама тоха лаьрхIадар Москванеи центральни промышленни районаи. Хоадамболлаш бола лоархIам бора гитлеровцаша Москва дIалацара. «Из город хьалацар, — йоахар «Барбаросса» плана тIа, — хоадамболлаш боля толам баккхара маIан долаш да политически санна, иштта экономически а гIулакха».

Московски лостамгахьара тIемаш столицана гаьнна дIадоладелар сентябрь бовш октябрь болалуш «Тайфун» яхача планах.

ЧIоагIа тIагIорташи къонахчал долаши летар вай бIунаш. «Са ца ходеш духьала латтар» — девиз яр Москвана гонахьенаш лораеш лаьттача хIара советски тIемахочун. МоастагIчо Москвагахьа кIара гIа боаккхаш хилча Iалаьмате дукха ший нах боабайтеи тIема техника хIалакъяйтеи езаш хулар из. Октябрь бутт бовш моастагIчун эскараш юхасовцадир. Фронт дIахо чIоагIъяра ха Iалашйир. Гитлеровцаша Москвана эггара хьалха йолаяь «генеральни» наступлени юкъахийсар.

Юха а наступлени кийчъе доладелар немецко-фашистски бIунаш. МоастагIчо лийрхIар низ болча группировкашка Волоколамскаи Тула къулбехьени районашкара хIамаш а еттийташ, къилбаседегеи къулбехьенгеи гIоллара го а баь, вай бIунаш хIалакделга дар. Из декхар кхоачашдара немецко - фашистски командоване духхьал Москвана наступлени йолаяр духьа цига тIаззадар «Центр» яхача эскарий группашцара керттера а дикагIа дола а низаш. Цу чIоагIа уйлаеш оттаяь «московски яй» хьабара маневр чакхъяккха лерхIар Калинински Къулба-Малхбузени фронташта духьала тIом беш хиннача полевой эскарашта флангашкара хIама тохарца.

МоастагIчо оттаяь Москвана наступлени яра план керттерча даькъе тоъал нийса гучаяьккхар Советски командоване. Низий соотношени хувцари хьалаш вайна пайдана долча оагIорахьа лостадари духьа Москван оборона кхы а дукхагIа чIоагIъянза, цун районе керда вIашагIтеха стратегически резерваш тIаозанза яргIоацаш, наступлени еш вола моастагIа оборонительни тIемашка тиш а ваь, хоадамболлаш контрнаступлени ярца из вохаванза а столицана гаьна ваккханза а варгвоанаш лоархIар Лакхехьарча Командоване Ставко.

Цу кхерамерча деношка столицана гонахьа гIолла столицерчу бахарш а эзараш а болча къахьегамхоша дакъа а лоацаш дIахо сихъяь шерра хьалъеш яр Московски оборона. Малхбузехьара фронт резерваш чIоагIъяра дIахо де дезар деш яр Ставка. Ноябрь бутт юкъехкхачалехьа массехк керда стрелкови, гIаьллой, танкови дивизи бригадеи кхаьчар фронте. Фронта дукхагIа дола эскараш танкашта духьаларча артиллерецен гвардейски минометни доакъошцец чIоагIдир. Ставко чакхъяьккха лоархIамера стратегически мероприяти хилар иштта ноябрь бетта юккъе Тихвинаи Ростовнеи юххе контрнаступленеш елга вIаштIехьдаккхарах а.

Гитлеровцаша Москвана юхе а наступлени йолайир къилбаседа-малхбузехьара 15—16 ноябре, хIаьта 18 ноябре — къулба-малхбузехьара. МоастагIчо керттера хIамаш етта йолайир клинско-солнечногорски тульско-каширски лостамашкахьа, царех эггара чIоагIагIа яраш — 30-чеи 16-чеи эскарашта духьала. ЧIоагIгIа духьале йир цу эскарий бIунаша а 50-ча эскаро а. Къаьстта чIоагIа духьала эттар полковника П. Г. Чанчибадзе, инаралий И. В. Панфилова, А. Н. Белобородова, Л. М. Доватора, П. А. Белова командованех хиннача соединенеи тIемахой, танкисташ М. Е. Котукова, П. А. Ротмистрова, ополченски дивизе П. Н. Чернышева, инарала Ф. Д. Захарова группа, кхыча доакъой бIухой.

28-ча ноябре Москва — Волга яхача каналага а кхаьча, Яхрома юххе гIолла цул дехьаьлар моастагIчун моторизованни соединенеш. Къилбаседа-малхбузен оагIонгахьарча столица гонахьенашка оборонительни тIемаш лаьтта из ха ўнзаре ха яр. Москвана 25—30 километр мара гаьна вацар моастагIа.

Москвана тIабесса кхерам дIабаккхар духьа Лакхехьарча Командоване Ставко яьча решенех Малхбузен фронта аьттехьарча ткъама бIунаш чIоагIдара дIаелар бархI стрелкови цхьа кавалерийски дивизеш. Из бахьан долаш дикка чIоагIъелар Москвана къилбаседа-малхбузенгахьара вай бIуний оборона. Кашира районе а ахийтар бIунаш. Цу ханна указани елар Ставко Москвана къилбаседенгахьеи къулбехьенгахьеи 1-тIа ударни, 20-гIеи 10-гIеи эскараш тIаоза аьнна. 27-ча ноябре Кашира районеи 29-ча ноябре Москвана къилбаседенгахьеи моастагIчоа юхадухьала хIама техар вай бIунаша.

2-ча декабре тIема юкъедаьхача 1-ча ударнии 20-чеи эскарий доакъоша 30-чеи 16-чеи эскарий бIунашца цхьана моастагIчун эггара тIехьара атакаш юхатехар Москвана къилбаседа-малхбузенгахьа, хIаьта 3—5-ча декабре 1-ча ударнии 20-чеи эскарий бIунаша массехказза чIоагIгIа моастагIчоа юхадухьал хIама техар нах бахача дукхача пункташкара араваьккхар из. Цу ханна 16-ча эскара аьрдехьарча флангерча дивизеша 5-ча эскарца цхьана оагIув а болаш Звенигорода къилбаседа - малхбоаленгахьа Москва яхача хино шерра гола тохачара тIехьашка кхессар моастагIа. 33-ча эскара бIунаша юкъе гIолла чувена моастагIа вохавир, юхаметтаоттадир Нара яхача хина юхерча эскара хьал.

Москвана юхе оборона латтача хана Калинински, Малхбузен, Къулба-Малхбузен фронтий бIунаша хьахьеккхар шоай денали турпалали, сиха а йир, эс де могаргдолаш а яьккхар моастагIчун ударни группировкаш.

МоастагIчо Москвана йоалаяь наступлени йохаеча боккхача лоархIаме хилар моастагIа эша а ваь котало яккхар духьа е низаш а, е вахар а кхо ца деш цхьатарра турпаленца тIемахой латарцеи хьинар ца къовсаш къахьегамхоша болх барцеи белгалъяьнна советски халкъа лакха моральни уйла. Москвера а областера а къахьегамхой оарцагIбахара гIулакха иштта боккхача лоархIаме хилар Московски партийни организаци. Сийленца кхоачашдир цо парте Центральни Комитето шийна хьалхашка оттадаь декхараш. Керттерча стратегически лостаме немецки бIуний наступлени юкъахъяьккхар, цхьа кампани ярца тIем тIа котало яккха лаьрхIа хиннача немецко фашистски командоване даьха дог доврa маIан долаш дар. Духхьал Москвана юхе эггара хьалха къаьсттача низаца гучадаьлар СССР-а духьаларча тIема план оттаеча хана гитлеровски командоване даь хинна лоархIамаш нийса хинна ца хилар. Москвана юхе моастагIчунца лаьттача тIемашка шоай сийле яьккхар инаралаша И. В. Болдина, Д. Д. Лелюшенкос, Л. А. Говорова, полковникаша В. И. Полусухина, Е. М. Младенцева, инаралаша Г. Д. Соколова, Ф. Д. Чернышева, И. А. Плиева, дукхача кхычар команда еш хиннача эскарашеи соединенешеи. Танкашца лоаттабеча къовсаме къаьсттача лоархIаме хилар артиллери, тха 16-ча эскаре цун на кхетамца кулгалдеш вар В. И. Казаков.

Москвана юххе яьча контрнаступлене лоархIам кIезиг-кIезига боалаш къаьгта шьра хьагучабаьлар моастагIчун наступлени тIа-тIа дукхагIа кегаяларга а фронтерча низий соотношени вайна аьттув болча оагIорахьа ластарга а хьежжа. Къовсаме из тайпа эргало яр духьа массе оагIорахьара болх чакхбаьккхар Коммунистически парте, Советски правительства, тIема командоване. Цу балха юкъе, Лакхехьарча Главнокомандоване Ставкал совгIа, эггара хьинарегIа, творчески дакъа лаьцар фронтий командованеи штабашеи. Масала, фронтий флангашка контрнаступлени малагIча ваькъашца дIайолае езаш я дувцаш доле объяснительни записка шийца а долаш йола план-карта 1941 шера 30 ноябре Ставка дIачуелар Малхбузен фронта командоване.

Керттера хIама тохаш хиндар Малхбузен фронт яр. Керттера декхар кхоачашделга Iалашде дезаш яр эскарашка шоайла бувзам а болаш тIом байташ йола Калинински Къулба-Малхбузехьени фронташ. Наступлени хургIолга ховш хиннача Ставко Москван районе тIаерзайир йоккхий резерваш — массе тайпа бIунаш юкъедолаш дола диъ эскар.

Москвана къилбаседа - малхбузенгахьа советски бIуний контрнаступлени 200 километр шера фронт чулоацаш дIайолаелар. 5-ча декабре наступлени йолайир Калинински фронта аьрдехьарча ткъама бIунаша, хIаьта 6 декабре — Малхбузен фронта аьттехьарча ткъама бIунаша.

Фашистски командовани ситIаръяьлар Калининера депз Ельце кхаччалца шерача фронтах контрнаступлени дIайолаярах а хIаьта иштта вай теха хIама чIоагIа хиларах а. 8-ча декабре ерригача советско-германски фронте чIоагIа оборона лоацийла аьнна директива яланза валанзар Гитлер.

Цхьабакъда, Москвана юххе чIоагIвала маганзар моастагIчоа. 6—9 декабре а денз араккессар из цунга хиннача рубежашкара, лаьттанцарча бIунашеи авиацеи еттаиш хIамаш а йолаш тIехьашкахьа волаелар. ТIакхувш долча советски бIунашта кIалхара а даьнна, Истрински водохранилище оборола керда рубеж вIаштIехьъяккха моастагIчун 3-чеи 4-чеи танкови группай бIунаш гIортарах хIама хиланзар. Немецко-фашистски бIунаша дорха духьале йора Клинеи Калининеи районашка а. Ставко еннача указанех вIаши бувзам а лоаттабеш моастагIчоа массехказза хIама техар Малхбузен фронта 30-ча, 1-ча ударни, 20-ча, 16-ча эскараша. Къилбаседенгахьарча моастагIчун группировкана шинна а флангера гобаь яр, хIаьта из бахьан долаш 15-ча декабре сихъенна Лама, Руза яхача хиний рубежага кхаччалца тIехьашка йолаелар из, цхьан юккъа цига дIачIоагIъяла аьттув а боалаш. 16-ча эскара соединенеша мукъаяьккхар Истра.

Калинински фронта бIунаша 16-ча декабре Калинин хьаяьккхар.

ТIа-тIа дикагIа аьттув боалаш чIоагIъяла йолаелар къулбехьегахьара Москвана наступлени еш хиннача моастагIчун ударни группировкана духьалара советски бIуний наступлени а.

Къулба-Малхбузен фронта бIунаша 6-ча декабре денз 17-ча декабре кхаччалца тIом баьчул тIехьагIа аьтта ткъамагахьара моастагIа 130 километр тIехьашка кхессар, хIаьта аьрда ткъамагахьара а 80—100 километр из тIехьашка а кхесса Орела наступлени чIоагIагIа е торо хилар.

Малхбузен фронта составацара хьаденнача 30-чеи Ставка резервацарча 39-чеи шин эскарца чIоагIъяь йола Калинински Фронт Старицеи Зубцови яха городаш хьалувца езаш яр. Малхбузен фронта приказ деннадар волоколамски калужски лостамашкахьа тIехьашка йолхаш йола моастагIчун танкови группашта магогга сихагIа тIакхе, Ока яхача хил дехьа а яьнна, Козельск, Сухиничи, Калуга яха городаш хьалувца аьнна. Иштта контрнаступлени йолаве аьнна декхар тIадиллар центра эскарашта а.

Уж декхараш кхоачаш а деш, Калинински фронта бIунаша 1942 шера 1-ча январе хьаяьккхар моастагIчун йоккха чIоагIале лоархIаш хинна пункт — город Старица, цул тIехьагIа Ржевска гаргагIертар, къилбаседенгахьареи Зубцова районереи. Доккхий зенаш хинна доаз 9-ча немецки эскара бIунаш Волгал дехьа даллалца тIехьашка ца даьлча даланзар.

Лама, Руза яхача хиний рубежага кхачарца чакхъяьлар Малхбузен фронта аьтта ткъама бIуний контрнаступлени. Къилбаседа-малхбузенгахьара Москвана тIаьлатта кхерам дIабаьккхар.

Малхбузен фронта центрерча эскараша декабрь бутт бовш мукъаяьккхар Наро-Фоминск, хIаьта цул тIехьагIа город Боровск а.

Малхбузен фронта аьрда ткъамагахьара Детчино малхбоалехьарча Юхнова къулбехьарча Кирова малхбоалехьарча, Модинова къилбаседехьарча рубежага кхаьчача вай бIунаша къулбехьен оагIорахьара го бир «Центр» яхача фашистски эскарий группана.

Брянски фронта бIунаш, моастагIчун духьале каг а яь, декабрь бутт бовш Белева, Мценска, Верховья рубежага кхаьчар.

Контрнаступлени йолаяьчул тIехьагIа йоха а яь, 100—250 километр гаьна тIехьашка кхайсар Москва дIаяккха аьнна тIалаьхка хинна моастагIчун ударни группировкаш.

Хоадамболлаш а аьттув боаккхаш а йола тIом болабеннача хьалхарча шерар тIем события хилар Москвана юххе немецко-фашистски бIунаш доходарах. Из дар фашистски Германе ерригa тIема машина мел а еш, шолагIча дунен тIем тIа эггара хьалха немций чIоагIа эшар. Советски бIунаша дIахьеккхар немецко-фашистски эскар эшадулургдолаш дац яхаш гитлеровски пропагандо кхайкадьр дош доацар долга.

Москвана юххе советски бIунаш котдаларо дунен халкъий дегаш ураоттадир фашизмана духьала кортамукъален къовсам лоаттабара, йоккха влияни йир шоллагIча дунен тIема дIахорча берригача делама. ЧIоагIбелар Польшера, Югославера, Чехословакера, Францера, фашистски Германе дIалийцача кхыча мехкашкара къамий кортамукъален болам.

ТIоа сегача санна сиха тIом чакхбоаккхаргба яьха немецки теори харц хиларо Англеи США-и дола деча гIозарашка хувцийтар СССР тIема низа цар беш хинна мах.

Немецко-фашистски гIаьрахошта духьала лоаттабаьча къовсаме кулгалдеши вIаштIехьбоахаши бола сийлахь-боккха низ бар Коммунистически партии цун Центральни комитети. Коммунистически парте боккха организаторски хьехамеи болх бир фронте а тыле а, дерригa советски халкъ гIоттадир моастагIчунца къовсам лоаттабара, къахьегамхой оарцагIбаьхар фронт герзаца, тIема кхоачайца, продовольствеца Iалашъяра декхар кхоачашдара.

Советски халкъо Москвана юххе лаьттача тIем тIа яьккха котало — сийлахь-йоккха исторически урок, агрессорашта бирса хоам. Из цIаккха а йиц ца луш халкъа дегашка латтаргья.

1966 шера 17-ча ноябре зрадаьннача «Правда» тIара.

МОСКВАНА ЮХХЕ БАЬЧА ТIЕМАХ ДОЛА ХОАМАШ

Ерригаш а дIалаьрхIача массехк бIаь советски партизански отряд яр Москвана наступленеш еш хиннача немецко - фашистски бIуний тыле латаш. Дизза доацача хоамех, Москвана юххера тIом беш яьккхача хана Калински, Смоленски, Московски, Тульски, Орловски, Курски областий партизанаша йохаьй 2 эзар совгIа автомашин, 150 танки бронемашини, 52 самолет, 122 тайп-тайпара моастагIий, силадаш, 2 эзар хIана яц аьнна йола гIудалкх.

* * *

Москвана юххе тIом беча хана тIема заданеш тIехдина кхоачашъярах а цига майрали къонахчали хьахьенхарах а «Гвардейский» яха цIи еннай 14 дивизена, 3 дошлой корпуса, 2 стрелкови 5 танковии бригадана.

* * *

Белгалбаьннача 110 тIемахочоа, цу даькъе И. В. Панфилова цIерахча гвардейски дивизецарча 28 бIухочоа а Советски Союза Турпал яха цIи елар. Советски Союза орденаши медалаши елар 36 эзар бIухочоаи командираи.

Столицерча къахьегамхошта тIехдаьнна доккхий хIамаш кIарагIдувларах, моастагIчунца лоаттабеча къовсаме къонахчали турпалали долаш уж хиларах 1947 шера сентябрь бетта Ленина орден елар Москвана. «За оборону Москвы» яха медаль еннай 1 миллион совгIача сага.

* * *

Советски халкъо Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа котало яьккха 20 шу дузача дийнахьа (1965 шера, май) «Город — Турпал» яха сийлен цIи елар Москвана Ленина ордени «Золотая звезда» яха медали а луш.

(АПН).

БИРСА ХА

1941 шера гурахьа фашистий бIунаш вай Даьхен дог — Москва дIалаца тIагIертар. Столица фашистай караяхар кхерам хилар дика кхетадора Шеча Эскара тIемахоша.

Цу шера август бетта мотострелкови батальона командир вар со. Тха батальон Украина Дубно, Кременец яхача городашта юхе тIом беш йолаш чов а хинна харьковски госпитале нийсвелар со. ТIем тIа хиннача човнах оправаци а яь тоавенначул тIехьагIа, бийрзарий командах дIа а теха Москве вахийтар со. Из бахьан долаш оакхарий хьисапе тIагIертача фашисташца тIом бе йиш хиланзар са а со санна болчар а, цхьабакъда моастагIаца беча тIема цхьаккха а дакъа ца лоацаш Iе йиш а яцар Iергболаш а бацар тха командацара тIемахой. Хьинаре дакъа лаьцар тха командацарча тIемахоша оборонительни гIирсаш хьалдеча.

ЦIаккха а дагара яргьяц сона Шеча Майдане 1941 шера ворхIлагIча ноябре хинна Шеча Эскара парад. Хьанна дага дар цу халача хана парад ергIолга. Фронте уха часташ Шеча Майдана тIа гIолла чакх а яьле тIем тIа ухар.

ХIанз - хIанз городе чухьелх моастагIий яхаш селла хала ха тIаэттача хана бохабаь тIехьашка баьхар фашисташ. Цу ханна човнех дикка тоа мел беннараш фронташка дIа-юха хьожабир, хIаьта со генерал Белова цхьоалагIча дошлой корпусе хьожавир.

Москва махулла сихагIа дIалацара уйла юташ бацар фашисташ, Гитлера приказах хадданза тIагIертар моастагIий.

Строевой дакъа командира заместитель а волаш со тIом беш хинна цхьоалагIа дошлой полк Жиздра яхача хи йисте тIемаш деш яр. Москве оборонительни тIемаш дарах дукха да яздаь, цхьабакъда са дувца безам ба моастагIашта духьал тхоай полко айса, дакъа а лоацаш даьча тIемаех.

БIаьстац юххье дар из. ЙиълагIча эскадрона командир Яблоков вар Жиздра яхача хи дIоахкал ухкача хьунашка лечкъа а лечкъа фашисташ зувш. ЦIаьхха бIухошта бIаргабайра Жиздра яхача хина сехьа боалаш латта фашисташ. ХьатIабовлаше а кIийлена хайша баьгIача тха полка тIемахоша тIом бир фашисташта. Дов деш, цхьабола фашисташ боабир, хIаьта кхо саг караволавир. Карабоалабаьча фашисташка боккхача лоархIаме хоамаш дайтар. Гучадаьлар Жиздра яхача хила сехьа баьнна хиннача моастагIаша гIаш дехьа воаладургвола моттигаш лийхалга. Из фашистий план чакхъяланзар.

Чакхдоалаш латтар ахка. Сай наблюдательни пунктера хил дехьарча моастагIий низаш зувш вар со. Тхона духхьал дехьарча берда тIа уллар Колосово яха юрт. ЦIаьхха бIаргавайра сона цхьан коа чухьийлха ши фашист, фусам - нанна низ бора цар, цхьа хIама хьаала яхаш. Техача автомата йожайир зIамига йиIиг, хIаьта нана шинна а моастагIчо коача ара токхайир. Iувдаш лазар дог, бехк боаца кхалнах фашисташа хьувзабеш. Цу сахьате тхоай дикагIа вола ши снайпер хьа а вийха аз приказ делар моастагIий новкъазара баха. Дукха ха ялалехьа вIаший тIехь-тIехь ши топ яьдар — лийгар оакхарий. ХIанзa шийна улув хиннача шин фашистах ше мукъаяларах, цул совгIа уж боабарах чIоагIа цецъяьнна кхалсаг юха ший коа чухьийдар. Фашисташцара эгIазло совъяьнна, хьежаш латтар тхо коа юха чуяха нана ший йиIига мархIа хьерчаш.

Хала ха яр столица моастагIий кара ца яхийтара оаха къовсам лоаттабаьр. Еррига даьхе яр Москва лораеш, дерригача бIунаша а цига дакъа лоацаш оаха даьча тIемашка а хьожаш. Цига тIемаш латташ хIара минута хоалора тхона дерригача халкъа тхоашта деш дола гIо. Из дика кхетадаро совдоахар моастагIашта духьал лоаттабеча тIема тха хьинар.

Москва дIалаца тIагIерташ хинна моастагIий бIу бохабича эггара хьалха гучадьлар халкъа Гитлера бIу цIаккха а эша йиш йолаш бац яхар фаьлг хилар.

Дукха дар цу ханах лаьца дувца, юха ма йоагIийла из ха.

Т. МАГОМЕТОВ,
запасера подполковник.

ДАИМ ЯХИЙЛА СИЙЛЕ!
ЦIАККХА А ДИЦ МА ЛУЛДА!

(Йистедоалар.
Долалур 1-ча оагIо тIа).

лораеш хинна турпалаш, дуккха ха хьалха военни шинелаш Iояьха — болхлой, инженераш, Iилмахой.

Горьке цIерахча улица тротуараш тIа эзараш, эзараш нах ба. Столица лораеш хинна тIемахой ба укхаза. Къонгаш байна ноаной ба укхаза. Укхаза ба моарош боапаш биса истий. Укхаза да даь-даьй кулгий йIовхал йиц ца енна хIанз доккхий хинна байнача салтий бераш.

ТIанк аьнна нахах хьалйизача Манежни майда тIа соц траурни процесси. Торжественно-траурни митинг дIайолалу.

Трибуна тIа ба Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов, Б. Н. Пономарев цIихеза советски военачальникаш, Москва общественноста викалаш.

Хьалхара къамаьл деш митинг хьаели КПСС МГК хьалхарча секретара Н. Г. Егорычева. Вайна хац, аьлар цо, миллионаш болча турпалашта даим памятник хургдолча Кремлевски пен юхерча каша улларгволча салтечун цIи.

Царна карагIдийннараш цIаккха диц лургдац. ХIаьта ер вай ираз бахьан Москвана юхе лаьттача тIем тIа ший вахар дIаденна малав ца хов салте даим вай земляк, вай хапара саг, столица гражданин хургва.

Микрофона юхе ва Москва бахьан лаьттача тIем тIа дакъа лаьцача турпалех вола цаI, Советски Союза Маршал К. К. Рокоссовский. Дукха Iалаьмате дукха салтий, сержанташ, старшинаш эпсараши генералаши, аьлар цо, дIа хачанзар тхоца Берлинеи Эльба тIеи. Цхьабакъда, даим халкъа дегашка бахаргба уж. ХIаьта дукхаезача советски Даьхен дег тIара гIулакх дара белгало, вай бакъдола гIулакх бахьан шоай вахар дIаденнача бовзаш а ца бовзаш а болча берригача турпалашта памятник хилда Кремлевски пен юхерча кашах.

Иштта митинге къамаьлаш дир «Серп и молот» яхача завода вальцовщика, Советски Союза Турпала В. И. Дюжева, «Ступинский» яхача совхоза директора заместителa, Советски Союза Турпала А. А. Булахова, Советски Союза Турпалий КосмодемьянскигIара Зояи Александреи панас Л. Т. Космодемьянскаяс, Московски гарнизона рядовой волча боевойи политически кийчон отличника Е. П. Семенова, ВЛКСМ МГК секретара В. И. Трушина.

Кхоза артиллерийски салют луш Александровски беша Кремлевски пеи юхерча наша Iочухец кIий. Iодож цIе гата, гулбеннарашта хьалхашка хьагучадоал мраморни доска. Цу тIа кепайоазонца яздаьд: «Укхаза хьалдергда малав ца ховча салтечун памятник-каш цIаккха а йоврггоаца сийлен цIи а лотаергья».

Каш тIа венокий боккха гув хьалъотт.

Торжественни маршаца тIехбовл военни академешка ладувгIараш, морякаш, доазув лорадераш, военни училищай ладувгIараш, къона суворовцаш. ТIеххьара воински сий ду цар древни Кремла пеи юхе хIанз денз дакъа улларгдолча салтечун.

(ТАСС-а корр.).

Москва.

МОСКВА оборонe.
1941 шера октябрь бетта Горьке цIераха улица.
Н. Грановске сурт.
ТАСС фотохроника.

КОТАЛОН ЮХЬИГ
УККХАЗАРА ДIАЙОЛАЙИР

ТIом латта пхелагIа бутт бар. Вай Даьхен дега — Москвана Iалаьмате боккха кхерам тIаэттабар. Советски тIемахоша шоай са ца ходеш лорайора лаьттан хIара чIегилг. Мехка массе а миIинге дIахезар В. Клочкина цу деношка аьнна дешаш: «Росси йоккха я, бакъда тIехьашха довла моттиг яц — тIехьашка Москва я!».

Цу хана со Москвана юххе вар 10-ча армена чуйоагIача къаьстта йолча 120 миллиметрови минометни дивизиона батарея командир а волаш. ВоккхагIча лейтенанта звани яр са. Михайлов, Новомосковск яхача городий оагIонгахьа тIом беш дар тхо. 6 декабре саррахьа Михайлов яхача города юхе тIом болабелар. Тха дивизиона новкъостал а деш атака йир стрелкови полко Поярково яхача юртара гитлеровцаш къулба-малхбузен оагIонгахьа дIаэра а кхоссаш.

Кхоана 7 декабрь долаш тхоссара болабир г. Михайлов хьаяккха беш бола тIом. Артиллерийско-минометни кийчо яьчул тIехьагIа тха дивизионо новкъостал а деш стрелкови дивизо бийсана баьча тIемо моастагIчун горнизон йоха а яь, са хуллаш город хьаяьккхар. Цу бус баьча тIемах моастагIчун 250 салтеи эпсари вийра, вай эскара кIалийсар 18 йоккха топ, 1 танк, 5 бронемашина, 18 мотоцикл, 200 автомат, кхыйола трофеяш.

9 декабре саррахьа г. Епифань хьаяккхар духьа Богородцк яхача юрта наступлени еш хилар. Донагахьа хьаарадаьлча вай бIунаш тIа нийсъелар оборона яра дика аьттув болча зданешка дIачIоагIъеннача моастагIчунна новкъостала хьатIаухача резерва контратакаш а еш дика вIаштIехьъяьккха еча духьаленна. Из духьале эша а яь, артиллереи минометашеи новкъостал а деш, вай эскаро 13 декабре хьаяьккхар г. Епифань, хIалакйир моастагIчун полк. Цига моастагI эшавара доккха новкъостал дир тха батареяс. Город Епифань хьайоаккхаш тха батарея 50 гитлеровец хIалакваьв. Дика тIом беш белгалбаьлар взвода командир лейтенант Киселев, наводчик воккхагIвола сержант Чистяков, сержант Сизов яхаш хоам бора Совинформбюро сводка. Цо кхы а бIухой денал ураоттадир.

ДIахо городаш Беслев, Козельск, Горбуново, Меховое, Сухиничи, кхыйола нах баха пункташ хьайоахаш стрелкови бIунашта новкъостал деш хилар тха батарея. 1942 шера февраль бетта капитана звани а луш дивизиона штаба начальник вир сох, хIаьта цу шера март бетта тIема декхараш толаме кхоачашдар бахьан долаш тха дивизиона «Гвардейски» яха сийлен цIи елар. Батарея, стрелкови доакъошта новкъостал а деш, Москвера малхбузен оагIорахьа 350 километр дIаяхар, моастагIчунгара хьаяьккхар 100 совгIа нах баха пункт.

ХьатIакхаьчар дог гIоздувла денош. Эпаргдоацаш да ше яхаш куралаш яь фашистски эскар вай турпалерча Шеча Эскаро меттахьа еттача хIамашта духьалъотта ца мегаш, тIехьашкадувла доладелар. Подмосковье аренашка боабаь укха шоай салтийи эпсараши, йохаяь тIема техникеи юташ.

Шеча Эскара наступлене темпаш ди тIехьа дакхлора, мукъайоахар городаш, юрташ. Шелало, наькъаш дукъаш иллача а хьийкхача а лайво соцаянзар советски бIунаша ю наступлени.

Гитлеро геттара корзагIваьнна оашон хьаяьхача позицешка дIачIоагIле яхаш ший салташкеи инаралашкеи кхайкарал деше. моастагIий группировкаша мел ю духьаленаш йоха а еш, советски бIунаш дIахьалхашкахьа ухаш хилар тIа-тIа а чIоагIагIа даржар. ХьатIаэттар моастагIчоа дерригa юхадекха ха. Советски Эскаро Москвана юхера а цунна лоалахарча областашкара а меттахьа теха араккайсар фашистски йовсараш. Городий улицаш, аренаш, наькъаш хьалдикъадар йохаяьча гитлеровски танкаша, йоккхийча топаша, автомашинаша. Дог гIоздаьле духьала боагIар городашка, юрташка баха нах шоаш мукъабаьхача бIухошта. Вай котдувлаш хилар диц а деш чIоагIа дега бохам бора фашистски оакхараша бахача наха даь зуламаша — топаш етташ а хьалъохкаш а боабаь боккхий нах, даь низаш, наха тIалоаттадаь Iазап, йохаяь культура учрежденеш, памятникаш, музейш, доагадаь книжкаш, кхыдараш бIаргадайча. Бакъда цо совйоаккхар хIара вай салтечун моастагIчунцара эгIазал. ЧIир лахара шоай синош ца кходеш моастагIчох дикагIа латар бIухой. Цигга кхийтар фашистски гIаьрахой вай столица шоашка дIайоаккхалургйоацилгах а. Цудухьа кхы Москвана юха тIагIорта лоархIабанзар уш. Фашисташ Москвана юххера юхатохар Сийлахь-боккхача Даьхен тIема летописа къаьгга йола оагIув а хинна дIаэттар. Цигга гучадаьлар вай эскар котало яккханза Iергдоацаш хилар.

П. М. ХРОМЧЕНКО,
запаса Гварди подполковник.

Доазол дехьара

ВЕНГЕРСКИ КОММУНИСТИЙ СЪЕЗД ЧАКХЪЯЛАР

БУДАПЕШТ. 3 декабрь. (ТАСС). Венгерски социалистически болхлой парте IX съездо тахан чакхбаьккхар ший болх. Парте мугIараш цхьа барт болаш, Центральни Комитета гонахь кхотаденна хилар хьахьокхаш, массайолча оагIорахьара парте деятельности политикеи йизза могаеш, гIулакхаца чакхъяьлар венгерски коммунистий лакхара форум. Баьча балха итогаш йир, дIахо йодача хана дIахьалха дахара наькъаш а йизза социализм хьалъяра декхараш а белгалдир съездо.

Пренеш чакхъяьлча дош хаддаш къамаьл дир ВРСП ЦК хьалхарча секретара Янош Кадара.

Цул тIехьагIа голосовани е оттайир ВРСП ЦК отчетни доклад, ВРСП Устава хувцамаш дара проект, Центральни ревизионни центральни контрольнии комиссей отчеташ. Цхьа барт болаш дерригa документаш тIайийцар съездо.

Иштта США-с Вьетнаме агресси лелаярах йола заявлени а тIайийцар съездо.

Центральни Комитет, Центральни контрольни комисси, кулгалдара кхыйола парте органаш хержар.

Венгерски Социалистически болхлой парте Центральни Комитета хьалхарча секретаралла юха а Янош Кадар хержар.

* * *

IX съезда балхаца дакъа лоацаш хинна, КПСС Центральни Комитета Генеральни секретарь Л. И. Брежнев керте латташ йола Советски Союза Коммунистически парте делегаци 3-ча декабре тIайийцар Венгерски социалистически болхлой парте Центральни Комитета хьалхарча секретара Янош Кадара.

ВIашагIкхийттача безаме, доттагIлен къамаьлаш деш, актуальни а шинна оагIон пайдане дола а дешаш дийцар вежарашха йолча шин парте викалаша.

* * *

3-ча декабре Варшавски договорах ханна Венгре латтача къулбехьен группа бIуний советски салтийи эпсараши болча хьоашалгIа хилар Венгерски социалистически болхлой парте IX съезде хиннача КПСС делегаце членаш.

Безаме тIайийцача КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева гулбеннараштa хьалхашка къамаьл дир.

КЪАХЬЕГАМХОША ШОАЙ БОКЪОНАШ БАХЬАН ДОЛАШ КЪУВС

АФИНЫ. Ерригача специальностех болча гречески 17 эзар лорашеи фармацевташеи 24 сахьата йола массане а юкъара забастовка йир.

Забастовка ераш дукхьала ба унахцIено лораяра болхлой хьалаши алапии нийсдара дешаех йола законопроект правительствас юхасецаеш хилара.

МАЛХБУЗЕН ГЕРМАНИ

БОНН. ФРГ йоккхагIа йола профсоюзни организаци — немецки профсоюзий объединени (ОНП) дукхьала яьннай къахьегамхой социальни бокъонашта тIагIертача предпринимателашта.

Кепа техача заявлене тIа йоах, ОНП хьайда дукхьала я ФРГ предпринимательски объединени къахьегамхой пенсионни IалашбареI цамогаш хилча страховани ярей гIулакхаш толхаде гIертаги хилара.

Экономически конъюктура лагIъялара тIа дегIа, предпринимателаш гIерт медикаменташтеи медицински гIулакх дараи еш йола расходаш болхлоштеи гIулакхерча нахаи качйохка. Цар дIадех алапи дIахо дегIадоаладара «хьайда доазув оттадар».

ОНП из цар дIадехар «тIаэца йиш йоацаш» лоархI.

ПАКИСТАН

РАВАЛПИНДИ. Малхбузен провинцей тайп - тайпарча городашкарча Пакистана къаман банка 45 отделене 12,5 эзар болча гIулакхерча наха болх соцабаьб, алапи тIатохари, къахьегама хьалаш тоадари дIадехаш. Забастовка ечар га лаьцаи Малхбоален Пакистанерча банка болхлоша а.

ГАНА

ЛОНДОН. Ганерча «Ашанти Гоулд корпорейшн» яхача английски компане Обуаси яхача шахтерча болхлоша забастовка йолаяьй. Рейтер агентства Аккрерча корреспонденто беча хоамах, забастовке дакъа лоацаш ва 5 эзар совгIа саг. Болхлой кхы хьара кхераш, дошув доаккхача дунен тIа эггара йоккхагIа йолча шахта администраци шахтерий профсоюза викалашца переговораш е езаш хилар.

БЕЛЬГИ

БРЮССЕЛЬ. Бельге Центральни районерча горнякий забастовка толаме чакхъяьлар. ДIакъовла лаьрхIача шахташкара болхлой бе болх боацаш ца битар дар забастовка яьраша дIадийхар. хIаьта из динза балaнзар предпринимателаш.

(ТАСС).

Эфиопе столица Адис-Абеба.

АДН-ТАСС сурт.

Къахьегама толамашца дIадоладаьд мехка хьалхалаттача предприяте — Московски электровакуумни завода коллективо 50-гIа, Советски паччахьалкхен юбилейни шу. ВIашагIъелла а нийсъяь а йоалаш латт бесаш долча телевидене кинескопаш хьаеш йолча цеха оборудовани. Цех кийчъярца дувзаденна дукхьалъйитта технически халонаш дIайоахаш боккха болх баьб болхлоша, инженераша, техникаша.

Сурта тIа: бесаш долча телевиденена лаьрхIа кийчъяьча кинескопий цеха че.

В. Кунова сурт.
ТАСС фотохроника.

Н. С. ТИХОНОВ:

СО ГЕТТАРА ГIАДВАХАВ...

Советски литература дегIакхувлача Iалаьмате деккхий хIамаш карагIдувларах, хьинаре а беркате а общественни болх барах, ваьча дийнахьа денз 70 шу дизарца дувзаденна Социалистически Къахьегама Турпал яха цIи еннай башха-дикача поэта, гIорваьнна волча дерригача дунен тIара машар чIоагIбара тIехьа къовсам лоаттабечоа Николай Семенович Тихоновна. Цу совгIато чулоац поэта советски халкъа, цун искусствапа дIабенна дуккхача шерашкара къахьегам.

— Со геттара гIадваха а чIоагIIа дог тохаденна а ва из совгIат далабах, — аьлар Николай Семеновича ТАСС-а корреспондентага. — Сайгара хьал дIадувцара, мел хиннача хIаман мах бара дешаш ца корадоагIаш селлара доккха хIама да из сона. ЦаI оалалургда сога — боккъалдар аьлча, лург ма дий аьнна сона ца хийттача совгIатах керда йоккха стимул хургья са творчестве, дерригача са общественни гIулакхашка.

Дег тIара доккха баркал хилда советски халкъа, Коммунистически партена, вай правительствана цар са къахьегама селлара лакха мах барах.

Москва, 2 декабрь.

КЪИЛБАСЕДА КАВКАЗА ЛАЬТТАН ЧЕНАШ ТАХКАР

КРАСНОДАР. 2 декабрь. (ТАСС). Кавказа лоамашта юххе мехкдаьтта лохаш деча Суздольски тохкамий майда тIа тахан вIашагIъелла яьннай кIоарга скважина яккхара бурув тоха установка. Буровой оборудовани Румыне Социалистически Республике кийчъяь я. Установка хьагулъяьр а вIашагIъеллар а румынски болхлойн специалистийн бригада я.

ТОАЛУШ ЙОАГIА ЮРТАШ

Лакхара къахьегама толамаш даьхад Сунженски колхозашта юкъера гIишлош хьалъеча управлене къахьегамхоша. Укх шера дукхача колхозашка фермаш, птичникаш, свинарникаш хьалъяьй управлене гIишлош хьалъераша. Н. Банкурина, И. Бобова, М. Дымченко гIишлош хьалъю бригадаш болх беш хиннай района дерригача боахамашка. Массанахьа а дуцIенача дега тIара тIаэцар уж, хIана аьлча гIишлош хьалъераш юрта кхаьчача цхьа керда ферма е кхыйола гIишло хьал ца йича дIагIоргбоацилга хов царна.

Советски Iаьдала 50 шу дузача шера хьалхара бутт чакхбаьннаб. Колхозашта юкъера гIишлош хьалъеча управлене коллективо «Путь к коммунизму» яхача колхозе эксплуатаце дIаеннай ши бIаь Iаьсанна лаьрхIа телятник. Из телятник хьалъе йолайича денз мел даь балхаш ГIажа-Юртарча гIишлош хьалъеча участка болхлоша даьд. Участка гIишлош хьалъераша мел деш дола балхаш тIехдика ду.

Участка къаьст-къаьстача каменщикий, асфальтировщицай, плотникий бригадашка цхьацца ха нийслора балха гIулакхаш дика вIаштIехь ца доалаш. Масала, каменщикий бригаде цхьа ха эттар болх дика вIаштIехь ца боалаш. Бригада керте эттар говза мастер Ганиев Абукар. Дукха ха ялалехьа бригада гIулакхаш тоаделар. Шоайла гарга йола массехк балха говзал Iомае лаьрхIар каменщикий бригада членаша. Цул тIехьагIа бригада бе болх боацаш ха нийслацар. Бригада вIаштIехьдоалар каменщикий балхаш кхоачаделча кхыдола балхаш де.

Дукха ха йоаццаш ялхайтта квартира йола цIенош эксплуатаце дIаденнад гIишлошъераша Троицкая яхача станице.

А. ВЕЛИЧКО.

Цхьан бригада коммунисташ

Кхашка, бешамашка, фермашка болх беш дуккха бIаьстенаш, ахкаш даьхачул тIехьагIа хов, долла хIама лаьттан тIа къахьега харах, цун доккха беркат нахага дIакхачийта харах латташ хилар. Из дика кхетаду «Джалка» яхача совхоза шоллагIча отделенерча, Зармаев Жалавди керте латтача тракторни бригада коммунисташа.

Боккхача безамца дувц бригадира ший болхлоех.

— Тхо дац салаIа йиш йолаш, де дезаш дукха гIулакхаш да,— йоах Жалавде.

Дика къахьийгад укх шера кагийча наха. Хьаэцаргва вай, масала, Агатиев Саламу. Цун хIанз а ткъаь итт шу а даьннадац, хIаьта цун цIенхаштачa юхьмараша, лаьрхIа хIама зувш из хиларо дуккха а воккхагIа хетийт из. ЗIамига волашехьа а ваха вийзар цун балха. Бера хана нохара тIехьа оахам тIа гIолла когаш а бозан удилга, трактористa лалла Iохайна вагIаш бIарчча депош доахилга хозахеташ вар из, хьагар селлара йоккхеи низ болаши йола машина лалла ховча нахах.

1957 шера денз ва Саламу совхозе болх беш. Советски Эскаре гIулакх а даь цIавеначул тIехьагIа цхьан кIиранна а са ца лоIаш трактора тIа болх бе вахар из.

Цхьа ха яьннача гIолла отделене комсомольцаша шоай организаце секретаралла хержар из, дуккхаза а ВЛКСМ райкома членалла хийржав.

Отделене кагирхой хьалхле лелаеш хиннача цо кхетабора шийна тIера бехктоккхам, массаза а толашагIа болча механизаторех волаш хьавенав из.

Цкъа керда трактор кхаьчар отделене. Кулгалхоша Саламуна хьожайир из.

— Аз эцаргъяц, — аьлар комсорга, — са трактор хIанз а дика лелалуш, капитальни ремонт е ца езаш я. хIаьта Iай кердачул а вогIа хургйоацаш тоаергья аз из. Керда трактор хьанна елча бакъахьа я тахан комсомольски собране дувцаргда вай.

1965 шера КПСС членалла вахар Саламу. Кхоачаш хилар дукхача хана денз цунна дагалаьттар. Свекла лелаеча звенона кулгалделга тIадиллар цунна партийни организаце.

— Iа хьайна кагирхой звено вIашагIтоха, хIаьта оаха новкъостал дергда хьона, — аьлар цунга.

Iай вIашагIъеллар цо шовзткъе итт сагах латта звено. Царца кхай тIа дIакхихьар органически минеральнии удобренеш, лаьтта кийчдир.

Шин шера йоккха опыт Iоаяьй. Каст-каста хьоашалгIа вахе хул из гIорбаьнна бола свекла лелераш болча: Муслиева Тамара, Адамов Эми, кхыбараш. Соахка хIара гектара тIара 270 центнер свекла яьккхар цун звенос, хIаьта цо ше лелаеча гектара тIара — 500 центнер. Кхы вогIа баьбац болх звенос укх шера а.

Цунна уллув я правительства доккха совгIат — Къахьегама ЦIеча Байракха орден енна коммунист эггара хьалхара нохчий кхалсаг-трактористка Касумова Хьава.

— Кхоана денз дIа техникана ремонт е доладала деза вай, — йоах цо, — кхашка удобренеш дIакхахьа а лаьттанца тIоадал соцаеш хий дилла а деза.

Хьава керте латтар комсомольско-кагирхой звено я. Нагахьа санна хьалхагIа духхьал цхьа хьажкIаш мара кхееш хиннаеце, укх шера звеной членаша лаьрхIад кIа 200 гектара тIа, мукх — 150, хьажкIаш — 300 гектара тIа, шекара свекла — 20 гектара тIа кхее. Планах 15 центнер мара яккха ца езаш хиннача метте, звенос яьккхай мукха 25 центнер, кIи 22 центнер, силоса лаьрхIа моша доакъар 250 центнер. Геттара дика хьийкъа шекара свекла а.

— ХьалхагIа гусенични тракторaш тоае еза. Диц ма лелаш, соахка план кхоачашъе еза яхаш чархаш йола тракторaш тоае а доладенна, еза-йоккха тракторaш лаьтта аха кхашка дIайига йиш йоацаш вай диса хилар, — йоах дехьа оагIорахьара Хьавайна хьатIавийрза вагIача коммуниста, «Знак почета» яха орден лелаеча Эльсультанов Бадрудде.

Бадрудди — опыт йола механизатор, цIаккха а кIаьд ца луш къахьегар. Прицепщикалла дIадоладир цо ший къахьегама вахар дийтта шу даьнна кIаьнк волаш. Ткъаь шера болх баь стаж я цун. Из хиннав бригадира помощник, тракторни бригада бригадир. Парте тIахьехамах ваха массехказза Казахстане, целинни лаьтташка хиннав, хIаьта цигара ше цIа массаза ва дика къахьегарах тийнна Сийлен грамоташ а кхихьай. ХIаьта цIаькха воагIаш «За освоение целинных и залежных земель» яха медаль а яхьаш вера.

Дукха веза механизаторашта шоай бригадир а.

Производствана, опытал совнагIа, даим знанеш а эш. Из кхетадеш ва Жалавди, цудухьа юртбоахама техникума заочни отделене деша а вахар. Цига а хьахьекхар цо ше тIехдика студент хилар.

Бригадира низ сенах латт аьлча, из латт, опыт йолаш вола организатор ше хиларах тарра, наха новкъостал де, лаьттах, техниках, торонех кхетамца пайда эца уж Iомабе харах.

Нахацара безам, цар низехи хьинарахи тешар, кхетамцеи хьокхамцеи болх бергболаш уж Iомабе ловш хилар — уж хIамаш да Жалавдега дика толамаш даха йиш хулийтараш.

Тайп-тайпара я нахаца беча балха формаши методаши. Цхьабакъда, къонача бригадирах массаза а йоаллаш, цхьа дошо оамал я — дийнача сага йоахо елга. КIоаргга бовзъ беза нах, производстве цар беча балхах байза ца Iеш, балха тIа боацаш цар йоаккхача хана лелаеча оамалех а, новкъостащарча гIулакхех а, ха деза цар дагалаттараши уйлаши миштай, царна фу хет.

Цудухьа бригада коммунисташа каст-каста дувц бригада хIара члено ший гIулакхацарен духовнии боарам мишта лакхбу, яха дош. Уж даим царца хул — из чIоагIа лоархIаме да.

С. КАРНАЕВ.

ТАХАНАРЧУЛ КХОАНА ДУКХАГIА

Парте XXIII-ча съездеи КПСС ЦК сентябрьски Пленумеи решенеш вахара юкъе а кхухьаш «Малгобекнефть» НПУ кхоалагIча промысла болхлоша берригa теркам тIабахийта къахьег экономически керда реформа нийса чакхъяккхара.

Планированеи экономически стимулированеи кердача системага НПУ йоалача хана городской экономически конференци хилар. Цун материалаши решенеши йийцар малгIабикерча ерригача предприятей коллективашка, коммунистически къахьегама сийлен цIи лелаеча тха промысла коллективе а ювцаш.

Кердача экономически реформа коллективана хьалхашка увттаду декхараш чIоагIа лоархIамеи бехктоккхамеи да. Уж декхараш толамца кхоачашдара хьинар кхо ца деш къахьег новатораша, коммунистически къахьегама ударникаша.

ХьалхагIе а кийчон балхаш чакхдаьхар промысла коллективо. Кердача системага яьначул тIехьагIа лакха къахьегама толамаш даьхад оаха. Паччахьалкхен цхьайтта бетта план тIехкхоачаш а еш, планал совгIа даьккха мехкдаьтта 13 эзар тонн совгIа да, хIаьта планал совгIа яьккха газ массехк миллион кубически метр я. Мехкдаьтта тIоанашка газ чуахийтара план 3 процент тIехкхоачашъяьй, хIаьта къахьегама овсарле лакхъяра план 102,3 процент кхоачашъяьй. Арахецача продукцега дIабоьла мах 5,1 процент лохбара чотах пачхьалкхенна кходаь ахча 82496 сом да. Мехкдаьтта дукхагIа даккхара чIоагIа новкъостал ду скважинашта лаьттан кIалха ремонт еча оператораша. Цар шоай план 114,8 процент кхоачашъяьй. Ремонт ца еш планал совгIа 13 дийнахь болх байтаб юкъера лаьрхIача хIара скважинага. Укх шера чакхъяьккхай 32 геолого-технически мероприяти, цо торо хилийтай планах лаьрхIачул дукхагIа 370 тонн мехкдаьтта даккха. Уж толамаш хетадаьд оаха СССР-а Конституце денна.

Мехкдаьтта доаккхача къаьстта дика къахьегарца белгалъяьнна я А. Г. Трегубов, В. Мамцов, Б. Томленов, А. Коков керте латта мехкдаьтта доаккха бригадаш. Иштта дика къахьегаш я шоллагIча методах мехкдаьтта доаккхача цеха коллектив. Цига дика болх бу мастераш нн. Монахов, Батыжев, Колленников керте латтача сменаша.

Промысла коллективо дукха балхаш даьд керда ши скважина кара а ерзаяь, уж болх бе дIайолаялийтара. Ремонт йир мехкдаьтта проводашта, кийчйир майдаш, замерни установкашта автоматизаци йир, иштта кхыдола балхаш кхоачашдир.

КарагIдийннараш дукха дале а, кердача системага яьннача коллективана хьалхашка латта декхараш кхы а лоархIамегIа да. Нийса учет лелае еза мел электроэнерги, хий, газ йов хьежаш. Хан-ханнахьа технически материалаш хилийтара торонаш оарцагIа яха еза. Болхлой экономически политически кхетама боарам лакхбе беза.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце 50 шу дузача денна сийленца накъалхара тха коллективо доккхий социалистически декхараш тIайийцад. Планах лаьрхIачул совгIа даккха лерхI 42 эзар тонн мехкдаьтта, итт миллион гаргга кубически метр газ. Хьалоаккхача мехкдаьттага дIабода мах лохбарах пачхьалкхенна кхолергда 90 эзар сом. Керда техникеи методаши караерзаярах пачхьалкхенна бе лархIа пайда 32 эзар сом да, кхы дукха а мероприятеш балха юкъеяхьа лерхI.

А. АЛБОГАЧИЕВ.
«Малгобекнефть» НПУ III-ча мехкдаьтта промысла заведующи.

МЕХАНИЗАТОРИЙ СОВЕЩАНИ

Самардийнахьа Х. Нурадилова цIерахча Нохч-ГIалгIай драматически театре совещане вIашагIкхийтар республика механизаторий итт эзар йолча арме викалаш.

Гулбеннараштa хьалхашка «Республика механизаторий балха хьалехи уж тоадара де дезарехи лаьца доклад йир Нохч-ГIалгIай юртбоахама министра нов. Г. И. Илюхина.

Докладах лаьца пренешка къамаьлаш дир Урус-Мартана района «Красноармейски» совхоза хьажкIаш лелаеча механизированни бригада бригадира Социалистически Къахьегама Турпала Кагирманов Оалхазара, «Ингушский» совхоза звеньевойс Асхабова, Наьсарен производственни юртбоахама управлене керттерча инженера Аушева, кхыбараша.

Совещани чакхйоаллаш массава а раьза а волаш тIайийцар Советски Iаьдал этта 50 шуи В. И. Ленин ваь 100 шуи дизара сийна республика юртбоахамаша тIайийца лакхара декхараш толамца кхоачашдара республика берригa механизатораш, «Сельхозтехника» республикан районнии объединеней, колхозийи, совхозийи болхлой, инженераш, техникаш тIахьехаш даь кхайкарал.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадувгIа, хьажа

5 декабрь, 1966 шу.

РАДИО: 7.35 — «Къона тIехье»; 8.25 — СССР халкъий ашараш. 15.00 — Советски Конституце Денна хетаяь литературно-музыкальни композици. 15.30 — Советски Конституце Денна хетаяь радиокомпозици (нохчий меттала). 16.00 — Концерт. 19.00 — Ножай-Юрта района художественни самодеятельноста концерт.

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.00 — берашта дола фильм. 18.20 — «Ленина путевках» яха фильм. 18.50 — телекердадарий эстафета. 19.20 — Сай даьхе кестаю... Литературно-музыкальни композици. 20.00 — Шоана, бераш!. 20.10 — Концерт. 20.40 — «Мариай кхел» яха художественни фильм.

6 декабрь, 1966 шу.

РАДИО: 8.30 — «Къона тIехье» (гIалгIай меттала); 16.05 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 16.20 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 16.35 — Керда хоамаш (эрсий меттала); 17.00 Москвена юхе гитлеровски бIу бохабаь 25 шу дизара хетаяь москвера трансляци:

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.00 — Берашта дола фильм; 18.20 — телевизионни кердадараш (эрсийи нохчийи меттала); 18.50 — Английски метта урок; 19.15 — Хьаста илли С. Юсупова дувцара йола инсценировка (нохчий меттала); 19.45 — Бакъволчоа тIера хьаийца фильм; 20.05 — Шоана, бераш!; 20.15 — «Тиъамаш дола салтий» яха бакъволчоа тIера хьаийца фильм; 20.40 — «Дийнен байнен бараш» яха художественни фильм, цхьоалагIа сери.

ЗУЛАМ ДЕРЕХ ЛОРАЕ ДIАЙИЙНА ХIАМАШ

Укх шерарча гуйран климатически хьалаша аьттув баьккхаб дехкий хьисапера садоахка хIамаш чIоагIIа ебаяра а гурахьа ялаташ дIадийнача кхашка, сомий бешамашка, хьуний оасашка, ораштa, наькъашта юхxe гIолла, поселкай территорешка уж дIаяржара а. Дехкаша зенаш ду гурахьа дIадийнача ялаташта, сомий бешамашта, дIаоттадаь латтача ялаташта, аьла, гIадамашта, кхыча продукташта. Уж да лазараш, къаьстта а аьса, доаржадераш а. Укх шера сентябрь бетта совхозий лаьтташ тахкача гучадаьлар лазар кхийттача участкай цхьан гектара тIа уж 5—7 хилар. Октябрь бутт бовш цIаькха тохкамбича гучадаьлар цхьан гектара тIа уж 40—50 хилар а хIаьта хьалхагIа дехкий долаш 300 гектар мара йоацаш хиннача боахамашка хIанз 1000 а кхы дукхагIа а гектар хилар.

ХIанзарча климатически хьалаша аьттув боакх уж зуламдергаш дIахо кхы а дукхагIа яржара. Нагахьа санна хIанзе а денз царна дукхьала къовсам ца болабойя гурахьа дIадийначa ялатех, сомий бешамех, дIаоттадаь латтача доакъарех хIама юхе ца дита е царна доккха зе де тарлу цар. Къовсам лоаттабара гIулакхаш мишта вIаштIехьдаьхад боахамашка?

Лаьтташта тохкамбаь акташ боахамий керттерча агрономашка дIакхачийтай. Цар тIа дувц малагIча участка тIа мел дехкий да. Къовсам лоаттабара бокъонца де дезар фуд хьех, цхьабакъда, хIанзалца хьа даь цхьаккха хIама дац хабар дувцилга мара: «Кхоана денз дIа кхашка обработка е долалургда тхо». «Иштта из дувцаш хьадоагIа ши бутт дIабаьннаб. Уж хабараш дувцаш соахка бIарчча шу даккхар бахьан долаш, брухус летар «Озерный», «Минеральный» яхача совхозашкарча фуна йитача горохах, хIаьта «Братский». «Верхне-Наурский» яхача совхозашка а кхыча боахамашка а оасаро хьалдикъаи жужелица яха чоапилг летаи хилар бахьан долаш ялатний хьувкъам чIоагIа лохбелар.

Цу боахамашка лерттIа теркам тIабахийта бац укх шера дIадувча фуна молхаш тохара а, хIаьта из бахьан долаш лаьттах доаллашехьа а дохка а денна, хьал тIа ца доалаш дайра дIадийна дуккха ялат.

Даьсса хабар ца а дувцаш, совхозашка дIадийна ялаташ лорадара де доагIар дара оарцагIдовла деза ха хьатIакхаьчай хIанз. Участкашка зуламдергаш юкъ-юкъе мара ецe а, бIарччача шера химически агротехнически методаца йоаяь дIаяха еза уж.

Боккъал башха опыливателаш, опрыскивателаш, молхаш етта машинаш я районерча дерригача боахамашка, цхьабакъда, цар йоакхо еш яц, дIайийна хIамаш лораяра пайда эцац царех. Дуккха моттигаш нийслу машинаш вIаштIехьйоацаш, яйха, хIаьта уж тоа а яь болх бе йолаялийталехьа зуламдергашца къовсам лоаттабара эггара дикагIа йола ханаш карарайовлийташ. Иштта моттиг нийсъелар «Братский» совхове горохаи сомий бешаи обработка еча хана. Из тайна сурт дар «Озерный», «Верхне-Наурский» яхача совхозашка а.

ДIайийна хIамаш лораяра гIулакх тIехьатетта йиш йолаш дац. Цкъадале, лаьттах тIаьннача хIамашта доккхий зенаш ду, шоалагIа-дале, зуламдергаш онда а яле, молхаш тохаро хайра пайда лац. Укхаза обработка яра ханаш бокъонца нийсса чакхъяха еза. Масала, сом буаргашта дукхьала беша обработка елга 1—2 ди тIехьадаьккхача хьувкъам ца боабайташ кIалхара боаккхалургбац, хIаьта вай-м из болх дIаболабаь ца доалаш кIираш а цкъаза бетташ а ма доахий.

ДIадахача шера вай даь гIалаташ теркал а деш сихха техникана ремонт яь яккха еза хIанз. ХIанз ха хьакхаьчай дIайийна хIамаш лораяра боахамашка дикагIболча механизаторех звенош вIашагIйохка а техника къаьстта царна дIаяла а. ДIайийна хIамаш лораяра гIулакх книжкаш тIара шоаш Iомаде а механизатораштa из дIахьеха а дезаш ба агрономаш. ДIайийна хIамаш лораеш йолча звенощца бокъонца оттае еза хьатIалоагIача шера массайолча культураштa дезача гIулакхий мероприятеш, малагIа тайна молхаш мел эшаргья хьажа деза. ХIара трактористага дIакхачийта еза балхий план, балхий нормаш а поощрени ергйола гIулакхаш а вIаштIехьдаха деза.

ХIанзе а денз план оттаяь а хьежа а кийчде деза долла хIама, хIаьта вай декхар да обработка яра дикагIа йола ханаш дIайовзийтар а участкаш тахкара гIулакха новкъостал дар а. Цу наькъаца мара беркат даргдац хьийгача къих, тIаккха хьувкъам лакхбаларца юхаметтаоттаргда дIайийна хIамаш лораярга дIадахийта хIара сом.

Агротехнически химически мероприятеех кхетамца пайда а эцаш хIанз боахамашка дикка кIезигдаьд жужелица яха чоапилг лета гурахьа ялаташ дIадийна лаьтташ. Укхаза дикка къахьийгад гурахьа ялаташ дIадера лаьтташ кийчдеш хиннача района механизатораша. 1122 гектар долча лаьтта химически обработка яьй, уж мероприятеш чакхъяхар бахьан долаш лоадам боацаш йолча участкашка мара йисаяц жужелица.

ДIайийна хIамаш лораяра гIулакх — хIара агронома, механизатора, совхоза болхлочун декхар. Из боахаме вIаштIехьдаккхарах тийша хургба хьувкъам.

М. ТРУСОВ,
дIадийна хIамаш лораеча Надтеречни отряда керттера агроном.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-30-91; бехктоккхама секретара — 2-45-48; партийна вахарен, промышленнин, юртбоахамен, культуран, письмойн отделий — 2-25-72; корректорске 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-30-91 ответственного секретаря — 2-45-48; отдел партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного, культуры и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05441. Заказ № 6135.